
I. A szlovenszkóiság fogalma és a tanulmány határai.

E tanulmány tárgya az emberi életnek egy meghatározott korszaka: az ú. n. serdülőkor, mégpedig történelmileg körülhatárolt időben: a világháború utáni 15. évben, adott helyzetben: a szlovenszkói magyarok életkörében. Ennek lezögezése azért fontos, mert fejtegetéseinkben a hangsúly nem csupán a serdülőkor sajátosságain lesz, hanem inkább azt kutatjuk, miképpen *módosul* a serdülők lelkiéletének általános képe újszerű társadalmi és politikai helyzetben, miképpen színeződik nagy történelmi események és változások nyomán. Tehát pszichológiai feladatunk abban áll, hogy a serdülőkorra érvényes eddigi tudományos megállapításokat figyelembevételével, azt igyekezzünk felfedni, milyen jellegzetes tünetekkel egészíthetők azok ki a mi konkrét életkörünkben?

Mit jelent az: szlovenszkói magyar serdülőnek lenni? Milyen a bontakozó lélek pszichogramja a szlovenszkói magyar ifjúság körében? Azt mondhatnók, hogy a serdülőkorra vonatkozó általános pszichográfiát mi itt egy speciális területtel szeretnők gazdagítani, olyan munkával tehát, melyet csak az végezhet, aki figyelő szemmel benne él a szlovenszkói magyarság életkörében.

Feltétlenül azt kell tehát legelőször megállapítanunk, hogy lélektanilag mit jelent ez a szó „szlovenszkói”. Elsősorban a „háborúutániség” fogalmát jelenti, ami lélektanilag rendkívül fontos. A szlovenszkói serdülők lélekrajzánál nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy az elmúlt tizenöt év itt élő magyar ifjúsága ugyanazok között a kezdetben igen heves, majd lassanként elcsendesedő háborús khatások között növekedett, fejlődött és bontakozott ki, mint Európa többi hadviselt népének új nemzedékei. Azaz számolnunk kell a rendkívüli idők hatásával: a világháború és a nyomábalépő nyugtalan évek légkörével, melyben természetesen sajátosan színeződik a serdülők lelkiélete. „A háború utáni nemzedéknek az a tragikus sors jutott, hogy az európai kultúrának mind a három eleme: a világnézeti, a szociális és a gazdasági, egyszerre igen heves és veszedelmes válságba került”, állapítja meg *Semetkay* József, a csehszlovákiai magyar ifjú-

ságról szóló ismertető írásában.¹⁾ És tényleg, mindenekelőtt ezzel az általános válságtünettel kell számolnunk; az elmúlt tizenöt évben felnövekedő ifjúság többé-kevésbé Európa valamennyi országában a hármás válság tehertételével kell, hogy megküzdjön. Valóban katasztrofális időszakról beszélhetünk és az abban felnövekedő ifjúságról, amint az *Schneerson* orosz orvos teszi, ha Európában nem is csaptak fel mindjárt a polgárháború lángnyelvei olyan magasra, mint a közvetlen háborúutáni Oroszországban.²⁾ De borzalom, bizonytalanság, gyötrődés sokhelyütt mindennapi kísérőjelenségeivé lettek a serdülő ifjúságnak és könyveket lehetne írni arról a hatásról, melynek nyomai kitörölhetetlenül megmaradtak a fogékony fiatal lélekben.³⁾ Mindez látszólag messze esik a mi kutatási területünktől, de valójában csak rövid jellemzése a háborúutáni Európának, melynek légkörében nőttek fel ifjú évjárataink. De ez az, amit a szlovenszkói jelző, mint időmeghatározás (az elmúlt tizenöt év) szintén magábarejt, ami azonban egyformán érvényes az európai országok, tehát Cseh-Szlovákia mindennemzetiségű ifjúságára.

A „szlovenszkói” jelző azonban időmeghatározáson (háború után) túl még sokkal inkább helyzetet: környezetet, társadalmi és politikai légkört jelent. Fiatal köztársaság részét, mely kiépül, szervezkedik, demokratikus elveket hirdet, szóval egész új keretet és szellemet is a benne élők részére. Ennek az új helyzetnek más lesz a lendítő és formáló ereje a felserdülő szlovák ifjúság lelkiéletében, más a történelmi országokból idekerült cseh és morva lakosok gyermekei lelki-fejlődése és más a kisebbségi nemzet: az itt élő magyarok fiaira nézve. Már ezekből is sejthetjük, mennyire sokrétű kérdéshez nyultunk hozzá. Mennyire fontos lenne mindezeknek a növekedő lélekköröknek egymásra való hatását is kutat-

¹⁾ *Semetkay* József: A csehszlovákiai magyar ifjúság. „Turul”-nyomda rt., Salgótarján, 1932.

²⁾ Prof. Dr. F. *Schneerson*: Die katastrophale Zeit und die heranwachsende Generation. Die Lebenschule Heft. 14–15. Berlin. Schwetschka & Sohn Verlag.

³⁾ Klaus *Mehnert*: Die Jugend in Sowjet-Russland. S. Fischer-Verlag, Berlin. Vagy Kostja Rjabcev naplói. (Korunk, 1929.) – A németországi és ausztriai heves politikai megrázkódtatások, a forrongó Spanyolország, a fasiszmus kezdetei Olaszországban, általában az olasz fasiszta nemzedék mindmégannyi sajátságos lelki mozzanatot eredményezhettek, melyeknek felkutatása igen tanulságosan szemléltethetné a nyugtalan korok hatását a bontakozó lelkekre. Aránylag a legtöbbet még a szovjetifjúság lelki-világával foglalkozott a közvélemény, ami érthető is, mert olyan gyökeres változások történtek ott a társadalom berendezésében, iskola, szülői ház és a nevelési körülmények annyira mássá lettek, hogy itt már az új-ság kíváncsiságot-ébresztő ereje is érvényesült.

nunk és azokat egymással párhuzamba állítanunk. Nem szabadna megfélekednünk azonkívül azokról a befolyásokról sem, melyek az itt élő ifjúságot a történelmi országokból (a prágai és brünni főiskolások, újságok közvetítésével) és a szomszédos Magyarországból érik. (Szünidei utazások, rokoni kapcsolatok.) Ezért eleve tisztában kell lennünk azzal, hogy munkánk igen szerény kezdeményezés, igen sok kiegészítésre és kibővítésre szorul.

De még a „serdülők” fogalmát is le kell szűkítenünk. Mert a szlovenszkói magyar ifjúság lelkiéletében főképp az érdekel minket, ami történelmi és földrajzi helyzetből adódó egyéni színeződése az itt élő fiatalok lelki életének, s így természetesen a serdülőkornak inkább csak arról a fázisáról lehet itt szó, melyben az ifjú még csak röviddel előbb felfedezett egyéniségével igyekszik elhelyezkedni környezetében, igyekszik megtalálni helyét és hivatását. Különösen az utóbbit tartjuk igen fontosnak, mert ebben a fázisban szomjúhozik a fiatal lélek hivatás, elhivatás, misszió után, ilyenkor szállja meg őket a világjavítás szent láza, mely annyira jellemző különösen a rendkívüli viszonyok között, történelmi fordulókön ebbe a fázisba jutó ifjúságra.

Sprangen ismeretesen három fázist különböztet meg az ifjúkorban: 1. az *én* felfedezése, 2. egy *életterv* lassú kialakulása és 3. *belenövekedés* az egyes életsíkokba.⁴⁾ Minket a serdülőkör két utóbbi időszaka érdekel, mert az élettervre és az életsíkon való elhelyezkedésre van különösen hatással a társadalmi és politikai légkör. Az *én* felfedezésének idején a serdülő gyermek magányos, befelé tekint: birodalma a természet, lényegében aszociális, kozmikus lény, lelkében homályosan a nagy világritmus ütemét érzi s kevés érzéke van a társadalmi és történelmi valóság iránt. Igen helyesen jegyzi meg ugyan *Marcell* Mihály, hogy ezek a fejlődési fázisok egymástól el nem határolhatók, egymásbafolynak, ő ezeknek az életszakaszoknak inkább affektív tartalmát emeli ki, szerinte az első szakaszban a prépubertás depressziója fokozódik és a lélek örömkereséssel védekezik (romantizmus). A második szakaszban a túlzott érzelmi kilengés és ingadozás csökken, „a káotikus belső világban már az én tudatos, világos körvonalai észlelhetők (realizmus). A harmadik szakaszban azután az örömkeresés levezetődik, erősödik és megtisztul, a lelki fejlődési vággyal és az esztétikai, a tudományos vagy a vallásos életből transzformált magasabb örömök gazdag for-

⁴⁾ Eduard *Spranqer*: Psychologie des Jugendalters. 1. Aufl. Leipzig, 1924. 380.

rása lehet („idealizmus”).⁵⁾ *Marcell* Mihály e különben találó megjegyzései figyelmen kívül hagyják a háború utáni nemzedék esetében legjellemzőbb lelki jelenséget, a szociális életből transzformált magasabb örömet: a harcot, tevékenységet, kiáltást tökéletesebb társadalomért, amely pedig nemcsak a szociálista ifjúság körében, de a neokatolikus eszme (a katolikus akció jegyében tömörülő fiatalság táborában is⁶⁾) szembezőkő, mondhatnók alaphangja minden korunkbeli ifjúsági megmozdulásnak.

Ilyképpen elérkeztünk tanulmányunk magjához: szlovenszkói magyar serdülők lelkivilágáról csak olyan értelemben beszélhetünk, ha a serdülő kor ama fázisára gondolunk, melyben a fiatal lélek mohón keresi hivatását, küldetését abban az életkörnyezetben, melyet öntudatra ébredt egyénisége szemszögén át felfedezett. Mert ebben az életfázisban jutnak külső körülmények, új történelmi helyzet, társadalmi elhelyezkedés és népi küldetés tulajdonképpen jelentőségükhöz. Ilyenkor lesz az ifjú kozmikus lényből társadalmi alany: ilyenkor jut el a természetből a társadalom életkörébe. Küzdelmek, keserves csalódások, összeütközések, gyötrelmes válságok után jut el azután küldetése felismeréséhez. Persze fontos szerep jut itt a különböző társadalmi rétegeknek is, melyeknek egymásrahatása és egymásbaütközése nem egy fiatal sorsot határoz meg.⁷⁾ Tévedésbe esnénk, ha azt állítanók, hogy ennek a bonyolult társadalmi mozzanatnak semmi jelentősége sincs a gyermekkorban és a serdülőkor első fázisában, de igazi jelentőségük a küldetéskeresés jellemző korában mutatkozik. (Ennek a kornak határait nem szabad túlságosan leszűkítenünk, legközelebb járunk az igazsághoz, ha a 15–22 éve életkorral jelöljük, ámbár a jellegzetes évek normálisan a 17–20.)

Akármilyen fájdalmas dolog is, a kutatói lelkiismeret további megszorítást követel meg tőlünk. A lélektani megfigyelést eszközlő egyén maga is bizonyos életkörhöz van kötve és abban mozogva, ott mérheti fel a legeredményesebben a jelenségeket. Középiskolai tanár szükségképpen a középiskolások életkörére szorítkozik és a velük szoros kapcsolatban álló főiskolások egyes életjelenségeire. Tanulmányából tehát rendszerint kimaradnak azoknak a fiataloknak tömegei, akik iparban, kereskedelemben vállaltak munkát,

⁵⁾ Dr. *Marcell* Mihály: A bontakozó élet, III. A gyermek- és a serdülőkor lelki képe. Budapest, 1932. (194 old.) Élet kiadása.

⁶⁾ Lásd az *Uj Élet*, szlovenszkói ifjú-katolikus folyóirat évfolyamait. Rozsnyó–Kassa.

⁷⁾ *Dobossy* László: Út az Életbe. A Jövő Útjain. Budapest, IX. évf. 1. sz. 22. old.

vagy akik már zsenge éveikben gyárakban, bányákban kénytelenek dolgozni. Nem is szólva azokról, akiket a nyomor az utcára kerget: csavargó-, kolduséletre kényszerít vagy az ifjúkori bűnözők légióiba sodor. Ezeknek lelki élete még több joggal lehetne lélektani mérlegelés tárgya és annak nyomán égető társadalmi feladat felismerésére és vállalására ösztönözhetne.⁸⁾

Nem terjedhetünk ki a serdülő lányok lelki életére sem, mert az külön beható tanulmányt követelne. Itt csak a kölcsönös hatással foglalkozhatunk, melyet fiúk-lányok egymásra gyakorolnak és a fiúknak lányokról való felfogását ismertethetjük.

A következőkben tehát a szlovenszkói magyar középiskolás serdülők lelki életéről lesz szó, fejlődésüknek azon fokán, melyet a „társadalomba-növés időszakának” nevezhetünk.

II. A háborúutáni kor serdülő ifjúságának lelki helyzete.

A szlovenszkói magyar ifjúság lelki fejlődésének vizsgálatánál mindenekelőtt a háborúutáni kor általános lelkületével kell foglalkoznunk, azzal a légkörrel, amelyben a felnövekedő évjáratoknak ki kell alakítaniuk élettervüket. A háború utáni években is megmarad centrális élménynek maga a világháború, melynek lidércnyomásától nem egykönnyen szabadul meg az emberiség. A háborúutániség maga pszichozist jelent, mert hisz lépten-nyomon újra felbukkan a végzetes négy esztendő egy-egy kísértő emléke. Az apa vagy más felnőttek elbeszéléseiben, filmen, könyvekben, színházban, váratlanul betoppanó, elveszettnek hitt hadifoglyok alakjában, vagy abban a fájdalmas, nyugtalanító látványban, amit egy-egy megrokkant családtag vagy az uccán kolduló hadirokkantak képe nyújt, nem is szólva arról a mindennél többet mondó úrról, melyet az elesett apa vagy fivér hagyott maga után a családi életben. *Mindez ott kísért minden kibontakozó lélekben: sok miértet, keserves töprengést, nyugtalan-ságot és kétségbeesést támasztva.*

⁸⁾ Ez az ösztönzés a csehszlovák pszichológiai irodalomban megtörtént. Dr. *Stampach*: *Deti nad propasti* (Gyermekek a szakadék szélén) címen pszichotechnikai tehetség- és képességvizsgálatokkal, orvosi és pszichológusi leletekkel igen bő és átfogó tanulmányt nyújt a csavargó gyermekekről. Kiadta: A cigánykérdés tanulmányozására és megoldására alakult társaság. Kassa, 1933.

Emellett a sötét árny mellett, még egy másik vitális élménykomplekszum útvesztőjébe jut minden háborúutáni serdülő s ez a *megváltozott világhelyzet probléma-rengetege*. Akárhová nézünk, Európában merőben új problémák merednek felénk, vagy legalább is az eddig lappangó bajok egyszeriben felfakadtak. Ugyszólván egyetlen támpontja sincs a bontakozó léleknek. Amit *Semetkay* József idézett munkájában, a szlovenszkói magyar ifjúság legfőbb fogyatékoságául ró fel: a történelmi tudat hiányát,¹⁰⁾ többé-kevésbé elmondható az egész európai ifjúságról. Sőt, határozott ellen-szenvet állapíthatunk meg minden történelmi értékeléssel szemben, mintha csak az ifjúság állásfoglalása világosan kifejezné: nem akarunk tudni arról a történelemtől, mely el-kendőzve és színes dicsfénybe öltöztetve az igazságot, idejuttatta az emberiséget.¹¹⁾ Az olyan multtal, mint amilyen az volt, mely ilyen háborúra vezetett, nem vállalhat közösséget. Elhomályosul azonban ennek az ifjúságnak nemzeti öntudata is, mert hisz a hazafias szólamok szintén elősegítették az emberiség nagy bukását. A négyévi öldöklés iszonyú vádjára az emberi testvériség álma a felelet.

A történelmi egyházakkal szemben is telve van bizalmatlansággal ez az ifjúság, mert hiszen hallotta, hogy az egymással szemben álló „ellenség” csapatainál egyazon egyház papjai áldották meg a testvérgyilkos fegyvereket és imádkoztak ki-ki a saját nemzetbelieinek győzelméért. Viszont *Krisztus tanítása elmélyülve és megtisztulva bontakozik ki* az útját kereső ifjúság előtt s *egyik főforrásává* lesz a lelki megújodásnak.

Egy másik bőséges forrás a szociálizmus. A mindenütt előtérbe nyomuló szociálista mozgalom gondolkodóba ejti a fiatalokat és mindjobban kivilágló társadalmi igazságtalanság természetesen elsősorban az ifjúságban ébreszti fel a *világmegjavítás* szükségességét, hisz az arra való törekvés mindenkor jellemző tünete volt éppen a legértékesebb ifjak serdülőkorának.¹²⁾ A serdülő nem nyugszik bele oly könnyen a látott igazságtalanságba: mélyen lelkébe fúródik annak hatása és kategórikusan követeli a jóvátételt. A serdülő mindenkor elégedetlen volt a szükségképpen tökéletlen és fogyatékos emberi renddel és intézményekkel,^{12*)} mennyivel in-

¹⁰⁾ i. m. 8 old.

¹¹⁾ André Chamson: *L'homme contre l'histoire, essai* (Bernard Grasset, éditeur, Paris) 1927.

¹²⁾ Nagy László: A szexualitás hatása az ifjak társaséletének kialakulására. *A Gyermekek*, 1918. 74 l. „Tehát ezek az ifjak is, mint annyi sok más ifjú egyesület, kitűzték a „világmegjavítás zászlaját”. (1913–16-ban 17–20 éves ifjakról van szó.)

^{12*)} *Tuszkai* Ödön dr.: *A serdülőkor*. Budapest, 1932. 140 o.

kább elégedetlen tehát olyan korban, melyben nyilvánvalóvá lettek évtizedek súlyos mulasztásai és leplezetlenül tárulnak fel mindig újabb és újabb hiányok és bűnök. A serdülőkorban mély vágyakozás tölti be a lelket tisztaság, szépség, a tökéletes ideái után és *minél ocsmányabb a korkép, mely körülövezi, annál hevesebben és követelőbben hangzik fel a kiáltás igazabb és jobb emberek, igazságosabb viszonyok és társadalmi rend után. Ennek a vágyódásnak és elcsitíthatatlan lelkiismereti követelésnek jegyében növekednek fel a háborúutáni serdülők.*

Persze közöttük is különbséget kell tennünk egyes évjáratok között, bár az igazabb és jobb társadalom akarása végigvonul mindannyiunk lelki fejlődésén. Lényeges különbséget jelent azonban az, milyen korban, milyen életfokon élték át magát a háborút, mert annak közvetlen hatása természetesen sokkal vehemensebb és hosszabbantartó, mint a róla való közvetett tudomásvétel. Így a háború legközvetlenebbül arra az ifjúságra hatott, mely a négy éves időszakban élte le serdülőkorát, akár belesodródott a végén maga is a fronton tomboló harcba, akár csak otthon élte át a háború testi és lelki nyomorúságait. Ez az ifjúság az életterv kialakításának ihletes éveiben nem rendezett társadalmi viszonyokat és nemzeti életet látott maga előtt, hanem fegyverbevonuló tömegeket, mindent a háború szolgálatába hajtó szuggeráló népirányítást, szóval az életépítés lehetőségei helyett, az önfeláldozás és mindentfeláldozás, valamint az ellenség letörésének, elpusztításának, megkárosításának és gyűlöletének pattogó parancsait. Mindez persze a legszentebb kötelesség és a legférfiasabb erény csillogó köntösébe burkolva. Nem csoda tehát, hogy a serdülő ifjúság nagy része egyebet sem látott az egész életből és a benne embernek adódó feladatokról, mint ezt a csillogó köntöst és arról álmodozott, mikor mehetne már ő is el a kötelességteljesítés mezejére csakúgy, mint régen „hírvirágot szedni gyöngyös koszorúba”. Igen jellemző a serdülő ifjúságra, hogy élettervei többékevésbé az álmodozás síkján maradnak és nem veszik számba a valóságot. De ez természetes is: a serdülőkorban bontakozó lélek igen nagy hivatásra készül, tovább akarja vinni az emberiség ügyét. Nem engedi, hogy a valóság ólmos tényei lehúzzák a porba, szállani, magasbatörni, túljutni a szűknek bizonyult kereteken és a tökéletlen berendezésen, ez minden induló életakarathoz szükségképeni lendülete. Ezért nem szívesen látja és nem is akarja meglátni azokat az akadályokat, melyek emberi számítás szerint eleve kilátástalannak mutatnák nekilendülését. A háborúban egyetlen akarat idegződik a serdülő ifjúság lelkébe, amelyet a háborús men-

talítás megigézett: a győzelem. Ehhez hozzájuttatni a nemzetét, így lehetne túljutni a háború hovatovább mindennaposra és terhessé váló valóságán. Ezért álmodozik arról, hogy a frontra kerül, ott győzelmet arat, megkapja a legmagasabb kitüntetést, neve belekerül a hadijelentésbe és fényképét épen úgy árulják a papírkereskedésben, mint a többi győztes hadvezér és harcirepülő képét. A papírkereskedésben található képeslapok beszédes bizonyítékai egy-egy kor mentalitásának, az ott található fényképekről könnyen ki lehet találni, mi szeretne lenni legmerészebb álmaiban a serdülő ifjúság.¹³⁾ Amiképen ma ott Lindberghek, Byrdek, Piccardok, Nurmik, Cseljuszkinok jelentik a bűvkört, a serdülő lányok számára meg inkább mozigézők, úgy akkor különösen a harcirepülők, akik számára a technikai hadászat még meghagyta az egyéni bravúrteljesítmény lehetőségét. Nyilvánvaló, hogy a serdülő életervének kialakításában inkább csak az elérendő célt, a véghezvitt teljesítményt látja és nagyon ritkán járja végig gondolatban az utat is, amely odavezet. Így a háborúban is, a fronton magát már kitüntetve látó serdülő inkább csak az uniformist, a hadiérmet és a nevét megörökítő hadijelentést látta, de csak a legritkább esetben gondolt a feneketlen sárra, elázott lövészárookra, pergőtüzes pokolra, patkányokra, tetvekre és egyéb nyomorúságra, mely a frontharcosok mindennapjait elviselhetetlenné tette.

Mi lehetett az ilyen serdülőkor után az ifjúság további lelkisorsa? A háború után egyszerre tanácstalanul állott szemben egy egész más étellel, az igazi étellel: amelynek középpontjában, mint ideál, az építő munka áll és az ahhoz segítő értékek. Az elpazarolt legszebb és legfogékonyabb évek keserű szája maradt meg ebben az ifjúságban és ezért többé-kevésbé átcsapott a másik pólusra: meggyűlölte a háborút, hallani sem akart róla. Ez a hirtelen változás nem meglepő, mert ez az ifjúság tulajdonképpen sohasem tudta, miért lelkesedett, csak éppen olyan körből választotta életideáljait, amelyet eléjevarázsoltak. Nemcsoda tehát, ha keserű vád formulázódik meg ennek a nemzedéknek ajkán: Der Krieg, das sind unsere Väter.¹⁴⁾ Mert hisz a felnőttek az okai annak, hogy ilyen légkörben bontakozott ki ezeknek az ifjaknak a lelke és hogy teljesen hiábavaló dolgokra pazarolták négy éven át lelkesedésük legszentebb tüzeit, aminek folytán most éppoly tanácstalanul, éppannyira életerv nélkül állnak itt,

¹³⁾ Hasonlóképpen az ifjúság olvasmánya is. Emlékszem, 1917-ben az egyik legimponálóbb könyv báró Richthoffen német repülő haditetteiről szólt: Der rote Kampfflieger.

¹⁴⁾ Ernst Glaeser: Jahrgang, 1902.

mint serdülőkoruk kezdetén. Ez azért lényeges, mert így magyarázható meg az a különös jelenség, hogy *ez az ifjúság igen hosszú serdülési folyamaton esik át és nagyobbára még harmincéves korában sem ért el a megállapodásnak és a belső kialakulásnak arra a fokára, ahová előtte járó évjáratok gyakran már húszéves korukban eljutottak.* Ezek a „harmincévesek” tulajdonképpen egybeolvadtak az utánuk következőkkel, egyetlen formálódó, útkereső ifjúsági csoporttá állottak össze, sőt a fiatalabb évjáratok, melyek már nem vesztegették el olyan hiábavalóan a tervalakítás fogékony éveit, gyakran még túl is nőttek rajtuk: hamarabb higgadtak le, alakultak ki, gerincesedtek meg.

Ez utóbbiak a háborút gyermekkorukban élték át. Első élményeik menetszázadok, sebesültek, aggodó anyák és fekete ruhába öltözött síró asszonyok voltak. Lelkükbe szintén mindenkorra bevésődött a háború valamiféle megnyilatkozása. Még szerencsések voltak, ha benyomásaik között nincsenek vadul menydörgő ágyúk, szivettépő sikoltás és halálhörgés vagy ívben szökkenő vérár. Mert vannak kortársaik, akiket ilyenfajta élményekkel vezetett be az életbe a sors. Ezekre nézve tényleg katasztrófális időszakról beszélhetünk, mely egész további életüket súlyos neurózisok láncolatává teszi. De azért minálunk sem ritka, hogy a gyermekorból fel-felkísért egy-egy megborzongató élmény. Egy kis tanítványom, 15 éves lányka, jóviseletű, értelmes tanuló, konfliktusba jutva egyik tanárával, idegesen feleselt vissza, a tanár faggatta, miért tette, mire a kislány írásban felelt és elpanaszolta, hogy amikor ő született, lángokba állt a világ, háború volt és valahogy olyan ideges még ma is, hogy nem tud magán uralkodni. Veheti ezt valaki költői formulának, sajnos, sok esetben fájdalmas valóság mind az, amit a kislány elpanaszol. Egész más idegzetű és érzékenységű fiatalság az, mely gyermekkorát a háborúban töltötte és még soká eltart, amíg az emberiség megszabadul a négy borzalmas év hazajáró lidércétől. A glaeseri mondást ki kell egészítenünk: *Der Krieg, das sind unsere Väter, seine Kinder sind wir.....* Sajnos, még az unokák is emlékezni fognak erre a nyomasztó örökségre.

Ma már ezek az unokák is lassanként a serdülőkorba jutnak. Számukra a háború távoli emlék: történelem. Az iskolában tanulnak róla. De annál jobban ismerik egyenes leszármazottját, a gazdasági válságot. Ugy, hogy itt tulajdonképpen a háborúutániség lelkületét elnyomja egy újabb pszichózis: a válság, a munkanélküliség, a lerongyolódás pszichózisa, amelyből sokak számára nincs egyéb menekvés, mint az or-

szágút, a csavargás.¹⁵⁾ Új probléma merült fel, a *múltellenes* ifjúság helyét elfoglalja lassan a *jövönélküli* nemzedék. Két évvel ezelőtt egy hatodista fiú azt mondta nekem: „Minek tanuljak tanár úr, minek művelődjem, a végén jön majd egy gázfelhő és mindent megfojt. Hát érdemes vesződni?!...” És hány mai serdülőnek fejében fordul meg az életterv kialakulásának termékeny éveiben: „Eh, úgysem kapok állást, minek tanuljak!.... Fölöslegesek vagyunk! Mint a kávé és a búza, amit zsákostúl öntenek a tengerbe....” Új jelenséggel állunk itt szemben, mely sok tekintetben még súlyosabb, mint a háborúutáni pszichózis.

Mindez szokatlanul kimélyítette az *ellentétet apák és fiúk között*. Az apák a háború előtti szilárd keretekbe épített életfelfogásukkal, akármennyire keseregnek is a régi értékek romlásán, kitartanak mellettük és nem tudják megérteni az anarchisztikus hajlamú ifjúságot, melynek nemcsak az életben való elhelyezkedés és érvényesülés a problémája, hanem amely előtt *az élet maga vált problematikussá*.

Adyval mondhatjuk, hogy ennek az ifjúságnak gyöke-réig fáj az élet. Nincs szilárd pont számára.

Hogy a kép teljes legyen, ne felejtjük el, hogy a háború nyomán mindjobban kimélyült a társadalmi osztályok közötti szakadék is, úgy, hogy ma már súlyos tévedés lenne egységesen *az ifjúságról* beszélnünk. A munkásifjúság és a *serdülő zsellérgyermek*ek világa külön tanulmányt érdemelne, mely sok tekintetben fontosabb és sürgetőbb lenne. A középiskola maga érdekes gyűjtőhelye – ha csak napi néhány órára is – a legkülönbözőbb társadalmi rétegeknek. Különösen a háború utáni időben, amikor Szlovenszón, de különben Európaszerte, megindult a falu betódulása a városokba^{15*)} és meglepően megszorodott a faluról vonaton bejáró tanulók száma. Középiskolai ifjúságunk igen nagy százalékat (gyakran 60–70%) teszik ki azok a fiúk és leányok, akik napról-napra beutaznak, néha többórás távolságról. Ezek állandóan két életkör között mozognak, napjaik legnagyobb részét vonaton vagy pályaudvarokon töltik, némileg részt vesznek a város életében, de vasárnapjuk és szünidejük a falué. A szlovenszói magyar ifjúság lelki fejlődésében jelentékeny szerepet játszott és játszik még mindig ez a szoros kapcsolat a falu népével, amiképpen általában kellő fontosságot kell tulajdonítanunk a háború utáni idők lelki alakulásának vázolásánál a város és a falu közötti határ

¹⁵⁾ Justus Ehrhardt: Strassen, ohne Ende, Berlin, 1932.

^{15*)} Keszler-Balogh Edgár: Elhalhat-e a magyar szó Pósonyban? Magyar Ujság, 1934. VIII. 19.

lassú elmosódásának, amit kétségtelenül elősegít a rohamosan elterjedt rádió is, melynek hatását talán még nem is értékelték kellőképpen.

III. A szlovenszkói magyar ifjúság lelki fejlődéstörténete.

Ha valaki előveszi a *Scherer* Lajos losonci tanár szerkesztésében megjelenő „A Mi Lapunk” diákujság 1925–1932. évfolyamait és elolvassa az akkori szlovenszkói magyar napilapokat, olyan élénk szellemi mozgolódásnak és olyan gazdag eszmei alakulásnak története tárul eléje, amely páratlannak mondható az ifjúság fejlődéstörténetében. Ennek az igen tanulságos folyamatnak ideológiai méltatása, valamint pontos, áttekintést nyújtó összefoglalása nagyon hálás feladatot jelent a jövő historikusai számára.¹⁶⁾ Mi itt a jelenségnek pusztán lelki rugóit kutatjuk és azt igyekszünk felmérni, hogy mit jelent ez a mozgalmas néhány esztendő az ifjúság lelki életének megfejtése szempontjából.

Hogyan volt lehetséges az, hogy alig egy maréknyi serdülő (16–22 év körüli fejlődő ember) öt-hat éven át egy egész országrész közvéleményét befolyásolja, számos irányító ösztönzést ad és mozgolódása visszhangot kelt a szomszédos Magyarország és az erdélyi magyarság széles rétegeiben is, foglalkoztatva sajtót, ifjúsági csoportokat, népművészeti szakembereket, parlamenti szónokokat, szóval széles hullámgyűrűket verve fel a társadalmi, politikai és szellemi élet szintjén. Magyarázható-e ez pusztán a háború utáni időszak nyugtalanító problémarengetegével, amely az ifjúságot mindenütt megmozgatta, hogy új alapokra helyezték a csődbejutott emberiség sorsát? De hisz ez nem izolált szlovenszkói jelenség: talán még hevesebb és céltudatosabb világmegjavító törekvéseket találunk Európa többi országának ifjú-

¹⁶⁾ A szlovenszkói magyar ifjúság szellemi fejlődésének és mozgalmainak történetét összefoglalóan Semetkay József írta meg idézett tanulmányában. Persze inkább csak áttekintést nyújt, mint részletekre kiterjedő történeti leírást. Igen gazdag anyag található az *A Mi Lapunk* 1–11. évfolyamában, a főiskolai lapokban (*Vetés*, *Diákszemle*, *A Jövő* néhány számra korlátozó kiadványaiban), a neokatolikus *Új Élet* évfolyamaiban, a *Tábortűz* egyes számaiban, a *Középiskolások* füzetben és az *Indulás* megjelent számaiban. Forrásmunkául a *Sarló jegyeiben* című könyv, valamint *Szaltnai* Rezső: *Van menekvés* című kötete szolgál. A napilapok (a Prágai Magyar Hírlap, az első Magyar Ujság, a Nép, a Reggel, stb.) sok száz cikke is feltétlen elolvasandó.

sági megmozdulásaiban, különösen Németországban,¹⁷⁾ de nálunk Csehszlovákiában, a történelmi országban a cseh középiskolásoknál és a számban sokkal jelentősebb német nemzetiség körében is. S mindezt anélkül, hogy az ifjúság ezen úttörő csoportjai olyan fontos és messze kiható eszmei és társadalmi tényezőkké váltak volna. Ennek a jelenségnek magyarázata igen egyszerű: az államfordulattal a szlovenszkói magyar ifjúság tényleg merőben új helyzetbe került, amelyből *olyan feladatok adódtak, amelyeket a magyarság története addig nem ismert és amelyek előtt a felnőttek is tanácstalanul álltak.* Nem hasonlítható össze helyzete az erdélyi ifjúságéval, melynek az önálló élethez és kultúr munkához megvoltak a maga regionális tradíciói és életképes intézményei. Ezzel szemben a szlovenszkói magyar ifjúság új helyzetében csakhamar annak felismerésére ébredt, hogy a magyar szellemi, gazdasági és általában kulturális élet teljesen szervezetlen, senki még csak nem is tudatosította magában a kisebbségi nemzetté lett magyarság életkérdéseit, úgy, hogy itt, ha nem akar tétlenségével önmaga sírásója lenni, semmiből kell megteremtene mindent, ami a fennmaradáshoz és továbbfejlődéshez szükséges. Mert hisz a köz társaság alkotmánya csak a jogot biztosíthatja ehhez a kultúrélethez, ennek kiépítése és továbbfejlesztése az itt élő magyarság történelmi feladata. Amíg tehát általában az ifjúság a fennálló intézményekkel való elégedetlenségéből táplálkozva küzd megjavított életformákért, itt, Szlovenszkon a magyar ifjúságra kisebbségi életformáinak kitervelése, megteremtése és felépítése várt. Mivel a felnőttek és a régi intézmények sem a terelésben, sem az építésben nem adtak ösztönzést, az ifjúság kapva-kapott ezen a küldetésen, mert hisz a fejlődés ezen szakán, épen heroikus, az egész jövőre kiható munkakör az ifjúság legfőbb vágya, úgy hogy lélektani szempontból itt a bontakozó ifjú lelkek valósággal ideális terepre találtak, tabula rasa-ra, melyen nekik kellett felépíteniök az új értékeket, megteremtene az új, igazabb életet.

Egy másik, igen fontos mozzanat, hogy a szlovenszkói magyar élet dermedtségének és az itt élő magyarság aránylag kis körének következtében, *minden elhangzott szó, megírt cikk és felvetett eszme itt azonnal országos visszhangra talált,* ami megnövelte jelentőségét és megtévesztette a sikerben könnyen hívó és azt annyira óhajtó ifjúságot gondolatainak és célkitűzéseinek igazi méretei felől. Ez lett ennek a pompás

¹⁷⁾ Margot *Starke*: Junge Menschen von heute. Roman, 1932. Prager Verlag.

lendületű ifjúságnak végzete. A könnyű siker, világmegjavító szándékainak látszólagos gyors térhódítása. Mert az ifjúság amúgyis hajlamos a fejlődés útjában álló rejtett, de annál csökönyösebb akadályok lebecsülésére, ezért könnyen túl nagy távolságra méretezi célkitűzéseit és bizony „a csalódásoknak, a tragikus sorsoknak számos esete származik ezen önbizakodó feltevésből”.¹⁸⁾ A szlovenszkói magyar ifjúság éveken át az egyetemes magyar fejlődés egyik *élcsapatának* számított, *tőle várták az ösztönzést és az irányítást szellemi téren Magyarország és Erdély haladó ifjúsági csoportjai*, nem csoda tehát, hogy az ifjúsági lélektan szabálya szerint, *maga is elhitte, hogy világmegváltó küldetése van és ahhoz megvan az ereje is*. A szlovenszkói ifjúság esete némi hasonlóságot mutat azon csodagyerekek lelki sorsához, akiket szüleik büszkén szerepeltetnek, akiknek mindenki nagy jövőt jósol s akik ennek az általános bizalomnak melegében túl rohamosan fejlődnek és hamar elöregednek. A szlovenszkói magyar ifjúság is az említett években szédületes gyorsasággal fejlődik, feladatvállalásának köre túl rohamosan tágul: az itteni magyar szellemiség és kulturális élet megteremtésének a szlovenszkói helyzetből természetesen adódó célkitűzéseiből *átcsap az egész társadalmi és termelési rend megváltoztatásának hivatáskörébe*, tehát szószerint: *világmegjavító életformát választ* és abban szükségképpen elmerül. Ami nem jelenti azt, hogy hatóereje elveszett és így küldetését nem töltötte be. Aki így állítaná be ennek az ifjúságnak szereplését, a kezdeti túlzott optimizmusból indokolatlan pesszimizmusba esnék. Ez az ifjúsági csoport számos életképes, az adott helyzet találó felismerésén alapuló kulturális feladatot tűzött ki az itt élő magyarság elé. Ifjú lendületében nem tudta magát koncentrálni ezen feladatok tényleges elvégzésére, de a figyelmet felhívta rájuk és *a nehezen induló, de végtére egyszer talán mégis megvalósuló szlovenszkói magyar kultúrprogramnak majdnem minden pontjában ennek az ifjúságnak megállapításaihoz és élelettervéhez kell majd visszanyúlnia*. Aki ebben kételkedik, lapozza csak fel az említett esztendőik gazdag ösztönzéseit és meglepően találó célkitűzéseit s akkor belátja, hogy az ifjúsági csoport maga ugyan kiszaladt a megvalósíthatóság egyedül termékeny körzetéből, de úttörő kezdeményezéseinek ötletei megmaradtak és lassú, kitartó munkával valóra válthatók.

Mik ennek az élelettervnek fő irányelvei?

1. A szlovenszkói magyarság széles rétegei falun élő földműves emberek, tehát az itteni magyar kultúra erejét

¹⁸⁾ Nagy László idézett tanulmánya: 74. l.

a szellemiség és a nép egymásratalálásából merítheti, azaz: csak népi kultúra lehet.

2. A szlovenszkói magyarság életkörében nagy a nincstelenek száma, igen sok a zsellér, a földmunkás, akik a modern kor és különösen a gazdasági válság időszakának bizonytalan, nomád életformájába szorulnak. A szlovenszkói magyar kultúréletnek tehát erősen kifejlődött szociális lelkiismerete kell, hogy legyen és nem nélkülözheti a komoly szociológiai megalapozást.

3. A szlovenszkói magyarság az államfordulat folytán olyan szoros élményközösségbe jutott a szláv népekkel, azok kultúrájával és szellemiségével, hogy további életútján a szláv-magyar, különösen szlovák-magyar kultúrkapcsolatoknak jelentős szerep jut. Amennyiben az itt élő magyarság az ebből adódó történelmi hivatást helyesen értelmezi és magára vállalja, a sokat emlegetett híd szerepével egyengetheti annak a régóta esedékes kulturális és gazdasági összefogásnak útját, amely kell, hogy a Dunavölgy népei között előbb-utóbb, minden látszólag kiküszöbölhetetlen politikai akadály ellenére, létrejöjjön. Persze ehhez az kell, hogy az *itt élő magyarság megfelelő, határozott öntudattal őrizze meg saját magyar kultúráját* és azt kapcsolja a vele egy államközösségben élő szláv népek kultúrvilágával. Hogy ez a szoros kapcsolat ne az egyik fél kultúrájának elhomályosodását eredményezze, hanem két önálló értékű kultúrallomány párhuzambaállítása, egymásra való hatásának szabad játékba lendítése legyen és így kölcsönösen új fejlődésre ösztönző erőt jelentsen.

Körülbelül ezekben foglalható össze annak a szellemi és lelki fejlődésnek eredménye, mely a szlovenszkói ifjúság lázas útkeresésének, életterv kialakításának jegyében annyi port vert fel és oly sok vita tárgyát képezte. Lélektanilag csak az történt, ami az egyéni fejlődés csendjében már évezredek óta, amióta csak ember van, mindig megismétlődik: *a serdülő ifjúság bontakozó lelkével nem veszi át egyszerűen a felnőtteknek saját ifjúkorukra érvényes tapasztalatait, hanem a saját helyzetének követelményeihez méretezi élettervét, ami szükségképpen ellentétbe juttatja a régi felfogással.* Hogy pedig ezt túlzott reménnyel, túlaradó hittel és rendíthetetlen magabizással teszi, az szintén természetes. Hova jutna a hosszú, keserves életúton, ha mindjárt az elején csüggedten, rezignáltan indulna és óvatosan lépkednék?! Az ifjúság lelkierője a bátor nekivágás.

Említettük, hogy a szlovenszkói magyar ifjúság oly gazdag lelkifejlődésének és rendkívüli önállósulásának okát tisztán adódó *elhivatásában* kell keresnünk. A történelmi

fordulat az itt élő magyarság egész jövőjét kezdeményezéseinek mérlegére helyezte. Persze ennek felismerése nem következett be máról holnapra, hanem csak lassanként alakult ki az itt felnövekedő ifjúság lelkében. Fejlődéstörténetében három időszakot különböztethetünk meg:

1. Közvetlen az államfordulat után a merőben új történelmi helyzet az ifjúságot is tanácstalanná teszi. A helyzetet történelmi és irodalmi reminiscenciák révén úgy értelmezi, hogy a magyarság sorscsapás folytán, akárcsak 1848 után, elnyomó hatalom igájába jutott, amely ellen csak egy védekezés van: a Garamvölgyi-féle *passzív rezisztencia*, titkos, de annál édesebb magyaroskodás (előkerülnek a Petőfi-nyakkendők, a magyarsujtásos kabátok, a levéltárcában őrzött nemzetiszínű szalagok) meg a nyelv. Ezért ápolni, szeretni kell a magyar nyelvet, lelkesedni kell a magyar szóért, magyar könyvet venni, akár van irodalmi értéke, akár nem, magyar kötelesség; így van ez magyar műkedvelők rendezéseivel, magyar bálokkal is. Az irodalom megint előfizetési ívek útján terjed, az írók álneven (Végvári) és allegóriákban nyilatkoznak meg, szóval az ifjúság eleinte önállóan a Bach-korszak magyar mentalitását másolja és utánozza.

2. De a fejlődésben nincs visszatérés és az élet áramlásai iránt fogékony ifjúság aránylag rövid idő alatt megérti, hogy itt egész más dolgokról van szó, mint a kiegyezés előtti időben: hogy itt a Dunavölgy régóta esedékes problémái vetődtek felszínre és a világháború régi mulasztásokat és bűnöket leplezett le. Ezért az itteni magyarságnak meg kell találnia helyét és tevékenyen részt kell vennie az emberiség jövő munkájában, hogy a problémákkal tényleg szembenézve, a Duna-völgyi népek végre eljussanak *a régen esedékes kultúrális és gazdasági összefogáshoz*. A szlovenszkói magyarság itt adódó feladata pedig, hogy a demokratikus államkeretben, melynek alkotmánya írott jogot biztosít az önálló kultúréletre, tényleg kiépítse szellemi életét és elérje a teremtő kultúrtevékenység maximumát. Szóval *tevékeny, építő* magyarság legyen. Az ifjúság lelki fejlődésének második fázisát az *önállósulás* akarása és a termelő élet utáni vágy jellemzi. Dobossy László 5-ikes gimnázista korában (16 éves volt akkor) így fogalmazza meg a szlovenszkói magyar diák hivatását: „A magyar diák ne féltéglával verje a mellét, ne is fejtsen ki Garamvölgyi-féle passzív ellenállást, ne mondjon le a világról, hanem igenis mutassa meg magát, legyen az a harcos kis turáni csapat, amely szembeszáll a nyugattal és legyőzi azt... A szlovenszkói magyar diáknak *emberré* kell lennie. Habár el van zárva az úgynevezett központtól, habár gyenge nevelésben részesül, mégis férfiuvá

kell lennie a saját erejéből... Emberebb ember és magyarabb magyar. Ez a gondolat legyen az idekötött, az árván hagyott magyar diákságnak is a követendő ideálja. Az ember szó alatt értenünk kell a totus-homo-t, az egész embert, aki arra törekszik, hogy *szellemét* juttassa érvényre testének vágyaival szemben...¹⁹⁾ A 16 éves serdülő ifjúnak e pályamunkájában (melynek a kitűzött „A magyar diák hivatása” helyett jellemzően „A szlovenszkói magyar diák hivatása” címet adja) már benne van az az etikai idealizmus, mely a nagy háború visszahatásaként a tiszta emberségben látja a követendő ideált és az a jellegzetesen kisebbségi szellemi fel fogás, mely később Győry Dezső Kisebbségi Génuszában nyer adequat kifejezést, hogy épen kisebbségi nemzeteknek kell példát mutatniok az emberiség számára emberebb emberségükkel és minden elnyomástól való természetes húzódozásukkal. Csírában már megtalálható itt az a később felszínrejutó szándék is, hogy *innen a magyarországi ifjúságra is hatni kell*, mert csak ha ott is kellő tisztánlátással foglalkoznak a Dunavölgy problémáival, remélhető a dunai népek nyugodtabb, igazságosabb jövője. Nagy emberi és életbevágóan fontos népi küldetésérzet töltik be lassanként a szlovenszkói magyar ifjúság lelki életét és ez magyarozza azt a meglepően gazdag szellemi tevékenységet és teremtő munkát, melyet fentebb vázoltunk. Ennek delelő pontja az 1927. évi gombaszögi cserkész tábor, a *Sarló* megalakulása, amikor is a jellegzetesen szlovenszkói kultúrmisszió, a népi küldetés és a dunavölgyi *híd szerep* határozott megfogalmazást nyernek és egy ifjúsági mozgalom tengelyébe kerülnek. Ez a tengely alkalmas volt arra, hogy az itt élő egész magyar ifjúság lelkét öntudatra ébressze és mozgósítsa az igen fontos fentebb említett három irányelv érvényrejuttatására. Később a *Sarló* más feladatkör után kapott és ezáltal átlendült a megvalósíthatóság határain, nem a helyzetéből adódó igen aktuális életterv megvalósítására központosította erőit, hanem egy méreteiben sokkal nagyobb, az egész emberiségre és emberi társadalomra kiterjedő mozgalomhoz kötötte magát, igaz még mindig erősen szlovenszkói magyar, illetve tágabb körben keleteurópai viszonyokra vonatkoztatva azt.²⁰⁾ De ezzel a közvetlenül adódó élettervet, a kisebbségi magyarság önálló kultúréletének megteremtését és a szlovák-magyar híd szerep betöltését háttérbe szorította és az ezeket természetesen hivatásának érző itt élő magyar ifjúság egyetemét többé nem

¹⁹⁾ Dobossy László: A szlovenszkói magyar diák hivatása. A Mi Lapunk. VI. évf. 4. sz. (1926. ápr.)

²⁰⁾ 1931 szeptemberi Sarló kongresszus: *A Sarló jegyében.*

vonzotta és minden kezdeményezése ezentúl arra a néhány ifjúra szorítkozott, akik a szigorúan marxista tudományosság követésében lépést tudtak tartani.

3. Így érkezünk el a szlovenszkói magyar ifjúság lelki fejlődésének harmadik beállítottsági fokához, melyet ifjúsági mozgalmi szempontból lankadás, útvesztés és *önmagába való visszahúzódás*, illetőleg már meglevő világnézeti síkokon való elhelyezkedés jellemez. Egy hittel szegényebb lett az itt élő magyarság, azzal a hittel, hogy az ifjúság megteremti és új alapokra helyezi az itteni kultúréletet. Amiképpen a *Sarló* önálló élettervének megvalósítása helyett a világmozgalom dogmatikájába kapcsolódik (igaz, küzd ellene, de persze kilátástalanul) úgy ellensúlyozásképpen a katolikus ifjúság a katolikus akció világmozgalmából meríti erőit (úgyszintén igyekszik számbavenni a szlovenszkói magyar kultúrélet követelményeit). A másfelekezetű vallásos ifjak szintén megteremtik a maguk szervezeteit és a szlovenszkói ifjúsági helyzetkép visszasüllyed a régi minták közé: kibontakozó fiatal erők döngetik, alakítják a keretet, melybe belenőnek és melynek fogyatékoságaiba nem tudnak belenyugodni, azután szépen elcsendesednek, felismerik, hogy a világ nem rohamozható meg és hogy észrevétlenül belenőttek a keretekbe, felnőttekké lettek.

A szlovenszkói magyar ifjúság oly mozgalmas öt eszten-deje lélektani szempontból tehát nem más, mint egy a serdülőkori erős küldetésérzetnek megfelelő nemzedék fejlődési szaka. Ez a fejlődés kedvező körülmények között vezet az önmagára-ébredéshez és a 15–22 éves korhatárnak felel meg. Emellett ne felejtjük el azt az előző fejezetben bőven kifejtett megállapításunkat, hogy ebben a fejlődési forrongásban résztvettek a serdülőkorukat a háborúban megélt évjáratok is, melyeknek lelki megállapodása és kialakulása, éppen a háborús pszichózis következtében erősen kitolódott. *Rendkívüli viszonyok, katasztrófális élmények megbontják a fejlődés rendjét és a serdülőkorhoz hasonló nyugtalanságot támasztanak idősebb korosztályok lelkében is.*

IV. Az ifjúsági csoportok kialakulásának lelki rugói.

A serdülő kor lélektanilag legjellemzőbb jegye: az alakuló egyéniség törekvése önállóságra, saját küldetésének és életszerepének felfedezésére, kiépítésére és betöltésére. Láttuk, hogy Szlovenszékön a magyar ifjúságra egész rendkívüli történelmi hivatás nehezedett: nemcsak a maga számára kellett megtalálni a legmegfelelőbb és leghelyesebb élettervet, hanem az egész itt élő magyarság számára kellett úgyszólván önmaga erejéből helyes és járható utat törnie, hogy azon megteremtse a kisebbségi életformát, melyben megmaradhatnak és tovább fejlődhetnek kulturális értékei. A háború utáni kaotikus időszak pedig már magát az egyéni életterv kialakítását is fölülte megnehezítette és bizony nagy élethitres és kitartásra volt szüksége mindenkinek, aki helyét benne nemcsak meg akarta találni, hanem meg is akarta állni. Hát még ha azonkívül elodázhatatlan és sorsdöntő népi küldetés is várt rá, olyan feladat, melynek megoldására nem találhatunk irányító példát a multban, amelyet azonban vállalni kell a jelenben és így tulajdonképpen az útépitők kezdeményezése és törhetetlen munkabírása kellett e rendkívüli szerep sikeres betöltéséhez.

A szlovenszékői ifjúság esetében az történt, hogy a sajátos körülmények folytán az egész kisebbségi magyar világ jövője lett az alig felserdült ifjúság főgondja és így az oly könnyen bekövetkező elhamarkodott lépések erre a jövőre hatottak ki: a lassanként bontakozó szlovenszékői magyar szellemi életre.

A társadalombanövekedés időszakának jellemző tünete, hogy az alig kialakult fiatal egyéniségek egy-egy ötlet vagy gondolat megvalósítására szívesen társulnak bajtársaikkal: csoportot alkotnak. Nagy László idézett tanulmányában életkorok szerint vizsgálgatja a gyermekek és serdülők titkos egyesületeinek alapszabályait, célkitűzéseit és szellemét, igaz a szexualitás hatása szempontjából.²¹⁾ A különböző csoportok olyan tarka sokféleségét szemlélhetjük itt, hogy döntően bizonyítva látjuk a serdülő ifjúság csoportot alakító kedvét. Persze a praepubertás idejében az ilyen csoportalakulások telve vannak indián romantikával (a „zsványbecsület” sem hiányzik bennük), a rabló és katonásdi összekovácsolja a gyermekeket, akik ilyenkor válnak egy-egy térség, ucca, rét

²¹⁾ id. m. 66.

törzslakóivá és valóságos kis államot szerveznek ott. Egyik íróbarátom fia Páris külvárosaiban rablóbandát szervezett, mely bizony aztán tényleg meg is lopta a járókelőket. Jellemző, hogy a kis rablóvezér igen értelmes 9 éves fiúcska volt, aki kitűnően rajzolt és pedig látó szemmel, megfigyelte az egyes foglalkozási ágakban dolgozó emberek feltűnő vonásait és arcjátékát, azokat albumokban örökítette meg, úgy hogy Páris összes szervei tipikus képviselőjükkel szerepeltek vázlatfüzeteiben. Ezt a romantikus hajlamot (a nemeslelkű, értelmes, szeretetreméltó rabló, csavargó, stb.), amely a 10–12 évesek csoportalakításait jellemzi és nagyvárosok kültelkein, vagy a társadalmi lerongyolódás légkörében nem ritkán komoly ifjúkori bűnözésekre is vezethet,²²⁾ a tulajdonképeni serdülőkor küszöbén inkább befeléfordulás és elzárkózás váltja fel, a bontakozó lélek felfigyel nyíladozó önmagára, riadtan szemléli az egész valójában végbemenő változást, így önmagával van elfoglalva. Csak amikor egyénisége már kibontakozott, fordul megint a világ: a társak, társadalom felé, nagy hittel és várakozással, hogy azok körében szerep vár rá. Végtelen gazdagnak tűnik fel az ilyen ifjú előtt az emberi szellem birodalma, boldog kíváncsisággal veti rá magát a könyvekre és a lázas önképzés és ezáltal a társadalom szellemi fokának emelése ebben a korban tényleg egyik fő célkitűzése lehet a csoportalakításnak. Így a Nagy László által leírt „Marslakók társasága” (budapesti hetedista és nyolcadista gimnázisták egyesülete), ilyenformán gondolta el tevékenységét: „Elhatározták, hogy közösen fognak könyveket írni s felvirágoztatják a magyar filozófiai irodalmat, társaikat megjavítják s megnyerik őket filozófiai eszméiknek.” Ebből is látható, milyen helyesek a modern pedagógiai követelések, melyek a középiskolákban ezen a fokon már önálló szemináriumi munkát, témaválasztást és témaföldolgozást, tehát önálló kutató munkát is szeretnének megvalósítani.²³⁾

²²⁾ Lásd az orosz polgárháború éveiben tömörülő „bezspornik” esetét és a megnevelésükre indult munkát. Bjelich és Pan-telejew, Skidjében.

²³⁾ L. Elsa Köhler: Entwicklungsgemässer Schaffensunterricht. Wien. 1982.

Hogy a magam tapasztalatára is hivatkozzam: néhány hatodista azzal a kéréssel keresett fel, hogy alkossunk francia olvasókört, minden héten egyszer jöjjünk össze, olvassunk, vitatkozzunk. Ez a kör meg is alakult és még ma is fennáll, minden tanári ösztönzés vagy éppen számonkérés nélkül, mert fontosnak tartottam, hogy ez tisztára diákkezdeményezés legyen és maradjon. Az ismeretszerzés vágya és így az életrevaló felkészülés tehát elsőrendű tényezője lehet serdülő és ifjúkori csoportok kialakulásának. Idealizálnók azonban a helyzetet, ha azt állítanók, hogy

Az iskolában tulajdonképpen minden osztály egy-egy önálló életű és lelkesítő csoportot jelent, csak persze itt nem közös célkitűzés alakította ki azt, hanem a véletlen összesodródás egy keretbe kívülről megszabott feladatok betöltésére. De az osztálykeretben is megtörténik, hogy hirtelen valamiféle közös cél lelkesen összetartó kis csoporttá kovácsolja a különben csak a számtanpélda kölcsönadásig és a sugásig szolidáris tanulókat. Így pl. egyik nyolcadik osztályunkban, melynek tanulói évek óta az iskolában a szokásos módon, tehát minden különösebb összetartás nélkül folytatták tanulmányaikat: egyszerre csak lázas tevékenységbe kezdtek, látszott, hogy közös titkuk van. A kisvárosi hetilap háromszáz koronás jutalmat írt ki a Keresztszórejtvénysorozat megfejtői között: a 24 nyolcadista elhatározta, hogy ezt a 300 koronát meg kell szerezniök az évvégi nagy kiadások (tabló, bankett, szegénytanulók maturadíja) enyhítésére és ezért a jelszó: minél több megfejtési szelvényt! Mint a szorgalmas hangyák gyűjtötték erre azokat szülőktől, ismerősöktől, megindult a kollektív munka: az egyik beírta a megfejtéseket, a másik kivágta a szelvényeket, a harmadik szaladt velük a kiadóvállalat ládikájához és mind lesték: a következő számban, vajjon még mindig oly fölényesen vezet-e az „X 24”. Heteken át megszűntek nyolcadik osztály lenni, egy a közös célkitűzés hevében összeforrott csoport voltak, az „X 24”.

Mindezek a csoportalakulások azonban akár komoly tanulmányi elhatározásból, akár pedig csak egy ötletből eredtek, nem jelentenek mozgalmat. Az ifjúsági mozgalmon olyan közös célkitűzésben összeforrott ifjúsági csoportot értünk, melynek tevékenysége nem szorítkozik zártkörben kifejtett munkára, hanem országos méretben, kívülállóknak megnyerésén és megnevelésén át igyekszik elérni azt az erkölcsi fokot és társadalmi állapotot, melyen emberideálját reali-

ez az esetek nagyobb százaléka. Sokkal inkább csak ú. n. „diákkompániák” állnak össze, melyek együtt járnak szórakozni, együtt mókáznak, „halandzsáznak”, a diáknyelv fantasztikus útvesztőit eszelik ki (egy még halandzsa-indulót is szerzett magának ismert slágerdallamra), egyszóval társasan lődörgik el az időt. Igen gyakori csoportképző tényező még a sport, akár az aktív részvétel (futballesapat, atlétikai osztály), akár – sajnos ez a gyakoribb eset – a pusztán érdeklődés (Drukkerek, fanatikusok) révén. Nem szabad megfeledkeznünk a sok újságalapításról sem, melyet szerkesztőcsoportok foganatosítanak. A komoly tudományos folyóirattól a tréfás diáklapokig minden változatát megtaláljuk az írott, litografált, sőt néha nyomtatott termékeknek: mindez kitűnő alkalom a megnyilatkozásra, a szellemi fegyverek élesítésére vagy a társak, a „kompániák” mulattatására.

zálva láthatná. Az ifjúsági mozgalmaknál is lényeges különbséget kell tennünk olyan mozgalmak között, melyeket készen talál az ifjúság, melybe belép és melyhez mint kész kerethez alkalmazkodik: átveszi annak erkölcsi és eszmei tartalmát (cserkészzet) és olyanok között, melyeket történelmi helyzetének parancsoló szava indíttat meg vele. Ez utóbbira ritkán adódik példa: *csak olyan helyzetekben, amikor a felnőtt nemzedékek valamiképpen elvesztik irányító és szervező szerepüket és a magárahagyott szellemi és társadalmi életet csak az ifjúság megmozdulása terelheti új mederbe.* Szlovenszón a világháború és az államfordulat évek hosszú sorára megbénították a minden lelki szállal a háborúelőtti multban gyökerező felnőtteket, így az életalakítás korába érő ifjúság mindenféle elhagyott munkaterületeket talált, melyeket természetesen a cselekvés utáni vágyban és a lázas hivatáskeresésben lelkesen megszállt azzal a boldog ifjú hittel, hogy elgondolásainak minden igaz és szép elvét valóra váltja és így megteremti az új világot.

A szlovenszói ifjúság lelki önállósulásának folyamatában tehát *ifjúsági mozgalomról* beszélhetünk. Ennek persze tényezői vannak: *ifjúsági sajtó, önképzőkörök, kongresszusok, előadósték,* szóval lázas tevékenység. Ez néhány évre magávalragadta a szlovenszói ifjúság túlnyomó többségét, még azokat is, akik különben inkább csak mókázó diákok, sportfanatikusok, vagy pedig feltűnés nélkül élik le serdülő éveiket. Általában sokkal nagyobb azoknak a száma, akik komoly célkitűzésű csoportokba nem állnak össze. Szlovenszón 1925–30 között az arány megfordult és tényleg önálló diákmozgalommá nőtt a bontakozó lelkek tevékenysége, útkeresése és élniakarása, olyan mozgalommá, mely nem meglevő keretekben, megszabott elvek szerint és felnőttek irányítása mellett valósul meg, hanem maga alakítja ki a szükségesnek mutatkozó kereteket, szúri le és hirdeti az élményeiből adódó elveket és mások irányítása helyett maga igyekszik megteremteni a jövő életét. Itt tehát *teremtő fejlődésről* beszélhetünk, életadottságokból szervesen kibontakozó mozgalomról, önállósuló és úttörő ifjúságról.

V. Az ifjúság lelki önállósulásának tényezői.

1. Ifjúsági mozgalmak.

A felületes szemlélő a szlovenszkói magyar ifjúsági mozgalmakat is könnyen a főiskolásoknál már régi idő óta dívó hagyományos szervezkedésnek és politikai ellenzékieskedésnek kategóriájába sorolhatná. Ha ez így lenne, nem kellene egyebet tennünk, mint sorra megvizsgálni a különböző szlovenszkói magyar főiskolás szervezeteket, azok munkaprogramját és teljesítményeit, hatását a serdülő ifjúságra, de még nem beszélhetnénk rendkívüli jelenségről. Pedig 1925–29 között a szlovenszkói magyar ifjúság olyan mozgódását észlelhetjük, amely a maga nemében valóban egyedülálló és az általános lélektan körét, nevezetesen az ifjúság pszichológiáját új megfigyelésekkel gazdagítja.

Mert mit jelentettek az ifjúsági mozgalmak a háború előtt? Az akadémiai ifjúság hagyományos diákéletét, amelyben sok volt a virtus, az ellenzékieskedés, némi ellenszegülés is az öregek felfogásával szemben, de mindez megmaradt egy-két viharos gyűlés, esetleg tüntetés, mindenesetre azonban az egyesületesi kereteiben, anélkül, hogy új világszemlélet kialakítására és új életút kiépítésére került volna a sor. Végeredményben teljes volt a kontinuitás a nemzedékek egymásutánjában: az ifjak belenőttek az apák hivatáskörébe és szépen megindultak a már kitaposott ösvényen, az öregek nyomában. A lelki önállósulás akkoriban csak azt jelentette, hogy már átvehették és maguk is betölthették a felnőttek tisztjét.

Egészen mást jelent az önállósulás a háború utáni szlovenszkói ifjúság életében. Itt már nem lehet szó lelki kontinuitásról (vagy legfeljebb a multat visszaálmódó jámbor vágy formájában), a realitás merőben új helyzet elé állítja a felnövekedő nemzedéket és bizony sehol sincsen kitaposott út. A szlovenszkói magyar ifjúság nem növekedhetik bele ajáinak hivatáskörébe, mert ez a hivatáskör és vele maga a mindennapi élet is közben egész más követelményeket állított fel vele szemben. A szlovenszkói magyar ifjúság fejlődéstörténetében már jeleztük ennek a kisebbségi sorsnak körvonalait, most itt csak annak kutatása vár reánk, milyen konkrét mozgalmi célkitűzések és tevékenység formájában igyekezett az itt élő magyar ifjúság a megváltozott életben érvényesülni.

A három felvázolt fejlődési időszaknak²⁴⁾ megfelelőleg

²⁴⁾ L. 12–16. old.

különféleképpen alakult ki a mozgalmak szelleme. Az első időben minden megmozdulásnak egyszerűen reflex-jellege van: lelki védekezést jelent a nagy változással szemben. A vezérlő elv: megnyilatkozni, szóban, írásban, életakarásban, mert mindez életjelt ad az itt élő magyarságról. Tehát az ifjúsági megmozdulásnak ebben az időben az a naív elképzelés ad tápot, mely a primitív nacionalizmusnak jellemző jegye: minden érték, ami a nemzet nyelvén, a nemzet formáiban jelenik meg, ha különben nem is rejt magában sem új gondolatot, eredeti megfogalmazást, szépséget vagy igazságot. Amiképpen a könyvterjesztés módja ezekben a kezdeti években a száz év előtti állapotra emlékeztetett (előfizetési ívek, lelkes könyvterjesztők, akik nem a könyv értékére hivatkoznak, hanem a nemzeti kötelességre, amit a magyar könyv vásárlása jelent), éppenúgy a kultúra értelmezése is legalább egy évszázaddal esett vissza és megint a nemzeti nyelven való megnyilatkozás pusztán tényében látta az értékelés kritériumát.

Ez azonban az akkori ifjúságnak csak *nemzeti* felfogására áll, egyébként kifejezésre törnek benne ugyanazok a megmozduló lelki erők, melyeket a háború utáni nemzedék jellegzetes vonásaiként ismertünk fel. Az ifjúsági mozgalmak ebben az első időszakban részben politikai keretben: a keresztényszocialista párt ifjúsági szervezeteiben, részben pedig az új életre éledő cserkészcsapatokban indulnak el. Az előbbiekben, ha felhívásaikat és sajtójukat olvassuk,²⁵⁾ már észrevehetjük az önállósulási folyamatnak csíráit: a szociálisabb emberideál felé való törekvést. Az utóbbi sem marad meg az angol-száz cserkészlet pusztán utánzásánál, hanem kezdettől fogva valami megújhódási-vágy féle sugározza be és teszi meghitté légkörét.

Lendületet, első elhatározó lökést a szlovenszkói magyar ifjúság lelki önállósulásának *Mécs László Hajnali harangszója* ad.²⁶⁾ Természetesen irodalom és költészet a szellemi megdermedés éveiben fokozott jelentőséget nyernek az itteni magyar életben úgy, hogy nem kell csodálkoznunk, ha ez a verskötet prófétai reveláció erejével hatott. Az idősebbek, a modern magyar irodalom ellenzői meglehetősen nagy bizalmatlansággal fogadták az új költőt, akinek első szlovenszkói jelentkezése a részben emigráns „Tűz” folyóiratban történt, gondolataiban pedig félreismerhetetlenül megnyilatkozott az *Ady-élmény* és szófűzései igen merészek voltak. De az ifjú-

²⁵⁾ L. az *Őrtálló* komáromi és *Jövők* kassai ifj. folyóirat számait.

²⁶⁾ Mécs László: *Hajnali harangszó*, Ungvár, 1923.

ság legértékesebb részének lelkivilágát ez a verskötet maradék nélkül kifejezte. Ez az ifjúság érezte, hogy nem konferenciák és manifesztációk, hanem az egyszerű cselekedetekben életté váló igazabb emberség hozhat megváltást. Ezekben a költeményekben megvan a krisztusi szeretet, a gyermeki őszinteség, a békevágy és a mindenki számára egyformán hozzáférhető jóság, sőt már konkrét biztosítás is, hogy a szlovákok felé meg kell találni a testvériesülés egyetlen helyes útját:

Tánc feszüljön a harangban: hajnaleMBER szíromtánca,
Mely magyar lányt szlovák fiút testvér-táncba penderít.

A magyar ifjúság további élményei ebben az időszakban szintén csak irodalmi síkon adódnak. A szigorú határvár folytán itt rítkává lett új magyar könyv nagyobb és egységesebb hatást gyakorol az itt élő magyar ifjúságra. Így olvassák egész Szlovenszón várakozó lélekkel *Farkas Gyula* kiadványait, az első szlovenszói magyar könyveket és ebben a lelki atmoszférában régi költők szava is irányító erővé dagad. *Farkas Gyula* „*Vörösmarty, az ember*” füzeté például valóssággal indító hatással van az itteni magyar ifjúságra.²⁷⁾ A nagy magyar költő két sora mintha tömören összefoglalná az öntudatra ébredő, itteni serdülők kialakulóban levő élettervét:

Legyen minden magyar utód
Különb ember, mint apja volt.

A kisebbségi életet élő nemzetek igazi erejét élesztgeti ez a szellem: nem számokban és nem hatalomban, nem fényben és nem manifesztációkban, hanem *elmélyülő igazi emberségben* kell megtalálniok életük lényegét.

Ilyesfajta lelki ébredés közepette indulnak meg a szlovenszói ifjúsági mozgalmak lázas évei. 1925-ben megalakul a *Makk*, az egyetemi ifjúság szervezete és a *Szent György Kör*, főiskolai cserkészcsoporthoz, mely ezentúl kovásza lesz az ideológiai kialakulásnak. Már jellemzett szédületes fejlődésben egymást követik *regősjárás*, *népi kultúra*, *középeurópai konfederáció*, *szocializmus*, mintha csak az lenne ennek az ifjúsági megmozdulásnak igazi értelme, hogy a kisebbségi magyarság életében felvesse az egykorú emberiség, vagy legalább is Európa minden eszmeáramlatát, hogy így kis népének jövőjét bekapcsolja a világ áramkörébe.

²⁷⁾ *Vörösmarty, az ember.* Berlin. Vögenreiter-Verlag. Magyar osztály. 1924.

Ezt a mozgalmat szemügyre kell vennünk, mert benne teljesebben legmerészebben a szlovenszkói magyar ifjúság lelki önállósulása. Tulajdonképpen csak kevesen alkotják úgy, hogy mozgalmi életük széleskörre kiható sugárzása inkább csak érdeklődőkre és lelkesedőkre szorítkozik, mint aktív résztvevőkre. Elég találó, a *Sarló* elakadásakor *Keszler-Balogh* Edgárnak szegezett vád: „Nyolc éven át mindig ugyanazt a húsz fiút szervezte!” Számbelileg kevesen voltak, de a mozgalomban érvényesülő lelki tényezők annál tanulságosabbak.

Kik alkotják a *Szent György Kör*, majd *regősmozgalom*, végül a *Sarló* élcsapatát? Két egymástól jól megkülönböztethető csoport: pozsonyi középosztálybeli serdülők és nagyobbára újvári fiúk, akik a magyar földműves nép közelségéből kapcsolódnak a felmerülő kultúrhivatás körébe. Ez a jelenség sokat megmagyaráz. Kétségtelen, hogy még a legideálisabb eszmékért megmozduló ifjúságot is társadalmi helyzetének nyomása segíti elhatározó lépésekhez. Mert hisz az ember társaslény és a serdülőkorban nemcsak az egyéni világ bontakozik ki, hanem megindul a törekvés is arra, hogy a felfedezett ént a lehető legnagyobb összhangba hozzuk a kisebb, vagy nagyobb közösség, a társadalom életével. Középosztálybeli szlovenszkói magyar serdülők, öt-hat évvel a világháború kilobbanása után, egyrészt magukban érzik a vágyat új emberség után, formálgatják a hivatásuknak megfelelő élettervet az új helyzetbe került magyarság számára, másrészt azonban észreveszik a súlyosbodó nyomást is, melyet az új államfordulat nyomán bekövetkező megváltozott viszonyok életkörükre gyakorolnak. A háborúelőtti Felvidéken ugyanis a magyar kultúrhordozó elem: a középosztály volt, a városok tisztviselőikara, míg a magyar lakosság zöme: földműves emberek, röghöz kötött nép. A városok középosztálybeli magyar lakóinak kultúrája nem a talajból, tájból merített erők alkotó játéka volt, hanem Budapest központi kultúrtermelésének gyenge visszfénye. Nem önálló fény- és hőforrás, kultúrteremtő erő. Ebből az következik, hogy az államfordulat után ez a városi magyarság tanácstalanul, tétovázva szemléli életének gyökeres megváltozását, kiszorul eddigi vezetőszerépéből, társadalmilag és gazdaságilag legyen-
gül, számbelileg megfogy (hisz széles rétegei az első nehézségek láttára feladták pozíciójukat és átköltöztek Magyarországra), ami által hova-tovább nyilvánvalóvá lesz, hogy még a meglevő kultúrfokot is csak ügyel-bajjal fogja megvédeni, de semmiesetre sem fogja továbbfejleszteni.²⁸⁾

²⁸⁾ A szlovenszkói magyar középosztály helyzetéről l. Jócsik Lajos szociológiai tanulmányait. (A szlovenszkói magyar középosztály. Korunk, VIII. évf. 2. sz.)

Az ilyen helyzetbe jutott magyar középosztálynak serdülő fiaiban persze megszólal az életöszön és hamarosan rátapint az egyetlen megoldásra: a szlovenszkói magyarság életének és kultúrájának a földműves osztály összességéből kell erőt meríteni, onnan kell alkotó munkásainak ritkuló sorát kiegészíteni. A városi fiúkat mindenekelőtt a cserkészlet hozza közelebb a falu népéhez: táborozásaikkor érintkezésbe lépnek egyszerű fiaival. A Szent György Kör nem tesz egyebet, mint programjával ezt a falu felé fordulást vezető elvvé emeli: a szlovenszkói magyar cserkészlet sajátosságos hivatását jelöli ki. Ennek a küldetésérzetnek igazolását látja Szabó Dezső gondolataiban, aki üzenetében²⁹⁾ figyelmezteti is az ifjú útkeresőket arra, hogy a magyar kultúr-munka „megszervezése a magyar falun nyugvó magyar demokrácia jegyében történjék”. Művei mellett Móricz Zsigmond regényei lesznek az ifjúság kedvenc olvasmányai, mert hisz a serdülők előszeretettel élnek meg szellemi síkon (irodalomban) merész elgondolásaik legalább képletes valóra-válását. Addig is, míg az életben összeismerkedhetnek a paraszttal, e nagy írók regényein át közelednek az igazi faluhoz. Innen Szabó Dezső és Móricz Zsigmond ideológiai vezérszerepe az ifjúsági megmozdulás legkezdetén. A harmadik irodalmi csillag a tájékozódó ifjúság egén: Ady Endre. Ő, sötétlátású próféciaival, a háborúelőtti világ mulasztásait, kelevényeit sejteti meg velük és a dunai népek összefogásának gondolatát erősíti meg bennük.

A városi fiúknak ez a lassan tudatosodó felismerése és irodalmi élménye természetesen élénk visszhangra és megértésre talál a legnagyobb szlovenszkói magyar parasztváros ifjúságában, Érsekújvárott. Ha az előbbieknél ez a föld-erői-felé-fordulás az életöszön lökése volt, hogy kimentse őket hanyatló osztálykeretükből, úgy az utóbbiaknál több ennél: sokáig parlagon hevert képességek boldog felszabadulása és előretörése, alkotó kultúrmisszióba feszülése. Nálunk az irodalmi élmény még mélyebbreható: saját környezetük megfejtését jelenti.

A Szent György Kör ifjúsági mozgalmában többet kell látnunk, mint szervezkedést kultúrfeladatok elvégzésére. Általa és különösen későbbi fejlődési fázisával, a regősmozgalmal *életfolyamat* indul meg, *az itteni magyar értelmiség demokratizálódása*. Ezen ne politikai jelszavak és célkitűzések hódítását értsük, mely végre is csak felületi jelenség lenne, hanem az eddigi kultúrhordozó rétegnek, a középosz-

²⁹⁾ Szabó Dezső levele a szlovenszkói magyar ifjúsághoz. A Mi Lapunk. VIII. évf. 6. sz. 143. o.

tálynak lassú átítatódását népközelségből, paraszti sorból vagy legalább is környezetből, az értelmiség körébe növekedett fiatal erőkkkel. A szlovenszkói magyar középiskolák ifjúságának nagy százaléka falusi, parasztszármazású, ezek mind nagyobb számban kerülnek az egyetemre is és megváltoztatják az akadémikusvilág képét. Valóban újarcú magyarság veszi át kultúrküldetését és a beléje vetett hitet, mely megjelenése éveiben általános volt a szlovenszkói magyar ifjúság körében, a legkifejezőbben Győry Dezső öntötte szavakba:

„Minden reményünk a falu és a parasztnak keresztelt különös emberek: a gazdák, házanépük s a földtúró munkások.”³⁰⁾

A regősmozgalom, a falujárás valóban korparancs lehetett, mert igen népszerűvé lett és sok középiskolás diák várta nehéz szívvel a szünidőt, hogy vándorolhasson, népművészeti kincseket gyűjtsön és megérdemelje a „regős” előnevet. Egykét évig valóban egyetlen irányú kultúrmunkában látszott is egyesülni a szlovenszkói magyar ifjúság, legalább annak közéleti szerepre is jelentkező része. Ez az egység azért volt még lehetséges, mert a regősjárás programját bele lehetett illeszteni a cserkészkeretbe, sőt annak jellegzetes szlovenszkói magyar formájaként értelmezni is.

Az egység azonban hamarosan megbomlik, amikor a gombaszögi tábor (1928 nyarán) és nyomában a *Vetés* rendszerezi az új eszmei alapot és konkrétizálja a célkitűzéseket. Amikor *Keszler-Balogh* Edgár, miután már 1928 januárjában kijelentette, hogy az ifjúsági mozgalom „cserkészete nem nevelési rendszer többé, hanem életvállalkozás”,³¹⁾ irányelveit tömören a következőkben összegezi: „meg kell szervezni célszerűen differenciálva a gyári- és a földmunkásság, a kisiparosság és a kispasztorsadalom öncélú ifjúsági mozgalmait. A tömegek osztálypedagógiáját egy új szociális életszemléletű magyar értelmiség kialakításával kell egységes munkaközösségé egészíteni”.³²⁾ Ezekkel a célkitűzésekkel nyilvánvalóvá válik, hogy a *Sarló* néven továbbhaladó ifjúság mozgalmában már nemcsak önnevelést, önképzést, tehát öntevékenységet lát és érvényesít, hanem új utakra szándékoszik vezetni a magyarságot is. Az előbbi utóvégre csak a he-

³⁰⁾ Győry Dezső: A magyar falu. L. Ujarcú magyarok. Versek. Berlin, Voggenreiter-Verlag. Magyar osztály, 1927. 21. old.

³¹⁾ *Keszler-Balogh* Edgár: A csata felé A Mi Lapunk. VII. évf. 1. sz.

³²⁾ Az új nemzedék 1929 március 22-ikén, a Prímáspalotában történt zászlóbontásakor.

lyes pedagógia alapelve, melynek valóraváltása néha kényelmetlen és nyugtalanító lehet a tapasztalataikra hivatkozó felnőttek szemében, de azért nem tagadhatják meg az ifjúságtól. Az utóbbi azonban fölforgató vállalkozás, új utakra kalandozás: az önállósulásnak olyan foka, melyben veszedelmet látnak a kitaposott út hívei. A szlovenszkói ifjúság ekkor tehát nyíltan is két táborra szakad, az örök két ellentényezőre: az újítkók és a régihezragaszkodók táborára.

A *Sarló* konkrétizálódott célkitűzései olyanok, amelyek mindenekelőtt a társadalom összetételének ismeretét tételezik fel. Ezért ennek az ifjúsági mozgalomnak tagjai az eddigi irodalmi síkról, a szociológia területére helyezik át szellemi ténykedésüket. A gyárimunkások és a falusi zsellérek helyzetének tanulmányozása azután megismerteti őket a munkásmozgalommal, mellyel csakhamar közelebbi vonatkozásba kerülnek. A falujárás és a falu fiaihoz való közeledés mellett lassanként felmerül az ifjúmunkásokkal való kapcsolat felvételének szükségessége és mindez sietteti a *Sarló* szociálista világszemléletének kialakulását. Kedvezően befolyásolja ezt az a hullám, mely annakidején mind szélesebbre táguló gyűrűkben Szovjetország felé és az öt-éves terv vállalkozására irányítja az európai értelmiség figyelmét, valamint a gazdasági válság súlyosbodása is, mely új pszichózist jelent: a forradalmi változtatás szükségességének pszichózisát. Mindez kellőképen magyarázza a *Sarló* gyors balratolódását és a forradalmi munkásmozgalomhoz való közeledését. Ezzel azonban fokról-fokra feladja életképes szlovenszkói magyar kultúrprogramjának *lehetőségeit*, mert nyílt harcba kerül a fennálló társadalommal és jövő munkakörét egyetlen kártyára, a világforradalom bekövetkezésére teszi fel. Pedig még marxista hitvallásának pillanatában (1931. évi *Sarló*-kongresszus) is telve van a szlovenszkói magyar kultúrvilág legégetőbb gondjaival és megfelelő szakcsoportok felállítását tervezi, hogy megteremtse végre az itteni kultúréletet.³³⁾ Találónan jegyzi meg *Narancsik* Imre, hogy „még ez a mozgalom is megtartja (marxista állásfoglalása mellett) magyar jellegét, mikor így fogja fel a *Sarló* fejlődési vonalát: „Az újarcú magyaroktól a magyar szociálistákig.”³⁴⁾ Sőt, valójában *csak* az itteni magyar kisebbségi élet megszervezése és az ittélő magyar nép boldogulása feküdt szívében és ezt vélte szolgálni forradalmi világnézetével

³³⁾ A Prohászka-Körök 1933. évi érsekújvári kongresszusa ugyanilyen szakcsoportok alakításában látja a megindítandó produktív kultúr munka biztosítékát.

³⁴⁾ *Narancsik* Imre: Tegnapiak – mánk – holnapok (Ifjúsági mozgalmaink). Református Élet. I. évf. 3. szám (1934. III.)

is. Még utoljára jellemzően serdülőkori féktelenséget árul el azzal, hogy munkakörét úgy szabja meg, mintha a világforradalom néhány hét múlva bekövetkeznék és utána rögtön megindulhatna a szociálista magyar kultúra felépítése. Természetesen ezt a lényegében naiv elképzelést meghazudtolta a kérlelhetetlen valóság, mely működését megbénította úgy, hogy egyik napról a másikra, mint ifjúsági mozgalom, kiszorult a szlovenszkói magyar életből.

Igy azután el is érkezünk a fejlődéstörténet harmadik fázisának megfelelő ifjúsági mozgalmakhoz, melyeket az eddigi szabadjára engedett önállósulási folyamat helyett már meglevő nagy világáramlatokba, vagy legalább is magyar törekvésekbe való bekapcsolódás jellemez és amelyeket ezért irányított ifjúsági mozgalomnak nevezhetünk. A *Prohászka Körök* a neokatolicizmus eszmevilágát propagálják ifjúságunk körében, de amellet programjukba iktatják a kisebbségi kultúrkérdések megoldását és a kisebbségi kultúrunka megszervezését is, persze mindig szigorúan katolikus alapon. Ez a felekezeti beállítottság a protestáns ifjúságot is megfelelő mozgalmi keretek kiépítésére ösztönzi. Az *Ifjú Reformátusok* missziós tudatot merítenek abból a régi kálvinista meggyőződésből, hogy egyházuk mindig a leggyökeresebb magyar néprétegek gyülekezete volt és így reformációs szellemében a magyar néplélek híven tükröződik.³⁵⁾ Végül a *Munkaközösség* kísérlet volt arra, hogy a tizenkettedik órában a szlovenszkói magyarság kulturális egységét megteremtse és kultúrvédelmét megszervezze. Annyira a differenciált világnézetek légkörében vállalkozik azonban erre, hogy minden kezdeményezése eleve megghiúsul. A *Széchenyi Reformmozgalom* programja és eszmevilága vérszegény tevékenységéről még most – létezése első hónapjaiban – nem írhatunk.

Igen érdekes megfigyelést jelent, hogy míg a regősmozgalom a tulajdonképeni serdülők, tehát a középiskolások körében is élénk visszhangra talál úgy, hogy célkitűzéseiket magukévá teszik, vándorlásaikon részt vesznek, addig későbbi mozgalmak, a szociálistává lett *Sarlót* is beleértve, alig érintik már közelebről őket. A középiskolás ifjúság így ki kapcsolódik minden mozgalomból, sőt érdeklődése ilyen irányban lassanként teljesen elapad, általában szellemi beállítottsága alábbhogy, alig terjed egy-két komoly könyv erejéig, különben helyét elfoglalja a sport, a diákkompaniák, életmódja tehát közeledik a hajdani diákélet szintjéhez, az-

³⁵⁾ Simándy Pál: A magyar kálvinizmus útja. Losonc, 1927. Kultúra kiadása, és Narancsik Imre e. idézett cikke.

zal a különbséggel, hogy mind nagyobb lesz azok száma, akik nem vehetnek részt benne, akiket leköt a megélhetésért, az övéi eltartásáért folytatott keserves harc. Valóságos néma és láthatatlan hősök élnek a zajos, vidám diákseregek tömegében, nem tűnnek fel, legfeljebb hallgatagabbak és sápadtabbak: fiatalságuk számukra nem az iskola, a vidám diáktársak és mókák és némi tanulás színes filmszalagja, hanem mindennapos kemény munka a kenyérért.

A szlovenszkói magyar diákmozgalmak elakadása igazolja azt a feltevésünket, hogy a serdülő ifjúság ilyenméretű, mintegy közéleti tevékenységig fokozódó és új életformát ígérő önállósulási törekvése, tulajdonképpen rendkívüli jelenség, csak a *szlovenszkói magyar élet kialakulatlanságának következménye volt.* A normális serdülőkori fejlődés képe mást mutat. Mozgolódás, újat akarás, forradalmi javítószándék minden serdülőben előbb-utóbb felüti fejét. „Konfliktusba kerül a serdülő ifjú az igazságszolgáltatással, a közigazgatással, a gazdasági berendezkedésünkkel, a társadalmi, erkölcsi felfogásokkal, az egész kulturális életünkkel” mondja a nevelő-orvosi megfigyelés is,^{35*)} de nem a serdülőkor lelkiületének képessége az, hogy ezt a sok elégedetlenséget mozgalmá vázozza és így megszervezve tényleg társadalomalakító tényezővé tegye. Ehhez túlságosan leköti még saját egyéniségének élettervet kovácsoló benső alakulása úgy, hogy a forradalmi szerep tulajdonképpen a már meglettebb ifjúságnak, a főiskolásoknak jut osztályrészü. Ők rendesen a különféle életkeretek erjesztői, ők hozzák forrásba a már-már leülepedő és elposhadó társadalmi és kulturális életet, de nekik is csak ritkán, kizárólag nagy történelmi fordulók feszültségében sikerül tényleg meg is változtatni azt a társadalmat és életet, melyet annyira elítélnek. A fejlődés nem tűr ugrásokat. Ha mégis történnek ilyenek, helyrebillenti a megrázkódást. Az ifjúság örök lázadására érvényes Friedrich Hebbel, nagy német drámaíró szava: Das höchste Lebensgesetz für Staaten und Individuen ist das Gesetz sich zu behaupten. Ist noch so viel Kraft in der alten Form, dass sie der neuen Widerstand leisten kann, so ist gewiss nicht soviel Kraft in der neuen Form, dass sie nach Zerschlagen des alten alle Elemente, die zu umfassen sind, auch umfassen kann.³⁶⁾

Egyéni lelkifejlődés, mozgalmak kialakulása és szétszóródása az élet kérlelhetetlen törvényszerűségével szüntelenül formálják a társadalmi és kulturális kereteket és tartalmat.

^{35*)} Dr. Tuszkai Ödön: A serdülő kor. Orvosi és neveléstani szempontból. Budapest, 1932. Mai Béla kiadása. 140. old.

³⁶⁾ Friedrich Hebbel: Tagebuch I. 243.

A rövidlátók számára a szlovenszkói magyar diákmozgalmak viharos évei, mint önállósulási folyamat, merész kaland voltak csupán, valójában gazdag eszmevilágukkal, újszerű ösztönzéseikkel és főleg találó helyzetfelismerésükkel, alapvető munkát jelentettek, melyet még azok is állandóan igénybevesznek, akik bennük elejétől kezdve csak veszedelmet és rontást láttak.³⁷⁾

Ifjúsági mozgalmak természetüknél fogva előbb-utóbb önmagukban feloldódnak, mert hisz tagjaik gyors fejlődési folyamatban érnek meg az életre és cselekvésre. De nagy jelentőségük éppen az, hogy szabadon csapong még az újat akarás képzelete bennük és függetlenül mindenkitől, merik javasolni, amit jónak és szükségesnek tartanak. Így lendítenek az egymásra következő felnövekedő nemzedékek, mindegyik a maga forrongási időszakában, újból és újból az emberi fejlődés öreg kerekén és így fontos szerepet töltenek be éppen lázasan alakuló ifjúságukkal.

2. Ifjúsági sajtó.

Az ifjúság lelki önállósulásának mindenkori hatásos tényezője az ifjúsági sajtó. Természetes, mindjárt meg kell állapítanunk, hogy ifjúsági sajtón ilyen vonatkozásban csak olyan írott vagy nyomtatott termékeket értünk, melyben az ifjúság maga is szóhoz jut. Mert azok a folyóiratok, melyeket felnőttek írnak az ifjúság számára, ha jól vannak szerkesztve, igen sok jellem- és értelemképző értéket képviselhetnek, de a lelki önállósulást legfeljebb közvetve szolgálhat-

³⁷⁾ Rendkívül érdekes lenne a szlovenszkói zsidó ifjúság 15 éves fejlődését is figyelembevenni és párhuzamba állítani a magyar mozgalmakkal. Ez az ifjúság szintén új életformák után kutat, amire a cionizmusban kínálkozik számára a legtöbb lehetőség. A Szent György Kör sajtószerű cserkész-mozgalmával egyidejűleg a zsidó cserkészek (Somerek) is nagyon élénk tevékenységet fejtenek ki, sőt még a közvetlenül produktív foglalkozást űző emberek: a földművelők, kisiparosok, munkások felé fordulás is programjukká lesz, persze egész más vonatkozásban. Ezek az ifjak ugyanis Palesztinába készülnek és az iskola padjaiból, az egyetem előadótermeiből tömegesen mennek előkészítőtáborokba (Hachsara), ahol rendes bér munkát végeznek és néhány hónap alatt paraszttá, munkássá vedlenek át, hogy a zsidó nép e hiányzó rétegeit *tudatosan* pótolják (chalucok = pionirok). Ezek a halucok Palesztinában életközösségben, kommünben élnek és így valóban egész új, kollektív életformával kísérleteznek. (L. Kurt Stechert: Palästina-Bericht eines Nicht-Juden, Wien, Prager-Verlag, 1934.) Érdekes, hogy a szabadjára engedett önállósulási folyamatot – életátalakító ereje láttán – a zsidóság itteni fejlődésében szintén *irányított ifjúsági mozgalmak* váltják fel valóságosszerű (Mizrális), polgári cionista (Makabi), sőt fasiszta (revizionista) beállítottsággal.

ják. Öntevékenység nélkül önállósulás elképzelhetetlen. A tapasztalat azonban azt mutatja, hogy csak serdülő ifjak által irányított sajtó sem felel meg küldetésének. Így a legideálisabb sajtót felnőtt szakemberek, írók, tanárok, pedagógusok okos együttműködése teremtheti csak meg a serdülő ifjúsággal.

Az ifjúsági sajtó kérdésének fejtegetésénél, nyomatékosan rá kell mutatnunk, mennyire fontos itt a korok szerinti lélektani differenciálás. Amiképpen a modern pedagógia pszichológiai kutatásaira támaszkodva, a tantervet életkorok követelményeihez méri³⁶⁾ és azok szerint szabja meg metodikáját is, úgy az ifjúsági lapnak is alkalmazkodnia kell a fejlődés időszakának lelkiületi képéhez, mert csak így szólhat eredményesen a megfelelő korú ifjúsághoz.

Legalább háromféle ifjúsági lapnak kellene tehát lenni: gyermeklapnak, kisdíáklapnak és serdülők lapjának. Minket tanulmányunk tárgyánál fogva, csak ez utóbbi foglalkoztathat itt.

Ha *Spranger* serdülőkori fázisait vesszük alapul, akkor az ifjúsági lap követelményeit ilyenformán fogalmazhatnók meg.

1. Az én lassú kialakulásának megfelelnek olyan lelki élmények, melyek az ember életmisztikumába világítanak be: az ifjúsági lapból tehát nem szabad hiányozniok olyan lelki megnyilatkozásoknak (akár nagy emberek életéből mérítve, akár novellába, regénybe rejtve, vagy az elmélyedő líra termékeiben tükrözve), amelyek az ember önmaga-keresését, az élet és a mindenség értelmén és keletkezésén való töprengését árulják el. A nyiladozó kis kozmikus lénynek – ami minden serdülő – mély vallásosság felel meg, de ennek semmiesetre sem szabad konkrét dogmákba és szertartásokba kényszerített hitvallásnak lennie, mert különben a lényegében panteisztikus serdülőben feltétlenül dacos ellenállásra, elkeseredett tagadásra talál, amit a serdülő kor vallási krízisei kifejezően mutatnak. Nem hiába követel *Spranger* „religiöse Schonzeit”-ként jelölt türelmi időt ilyenkor az ifjúsággal szemben, öntevékenységi síkon, ennek az időszaknak: serdülőkori költészet, elmélkedés, világmegfejtés felel meg, tehát ha ezt a lelkiületet híven kifejezik, erősen szubjektív ifjúsági irodalmi termékeknek kell helyet adni a folyóiratban, mert egy-egy ilyen mélyebbenjáró serdülő kortársai lelki életét tükrözi és ebben a korban, az én rejtélyeivel szemben, semmi sem esik jobban, mint az a felfedezés, hogy másban is hasonló titkok feshengnek.

2. Az életterv lassú kialakulásának – gazdag, tágkörű élményanyag felel meg, mint szellemi táplálék. Ezért az ifjú-

sági lapnak korszerűnek kell lennie. Mindenről tájékozni kell az ifjút, ami az emberiség életében és kultúrájában fontos, jövőtalkotó esemény, mert azok számbavételével módosul az életterv. Az ifjúsági lapnak gazdagabbnak, sokoldalúbbnak kell lennie, mint a felnőttek lapjainak, amiképpen az ifjúság érdeklődése is élénkebb, mindenre kiterjedő. Az ifjúsági lapnak nagyon élénknek kell lennie, szerkesztőinek úgy kell forgatniok figyelő szemüket jobbra-balra, mint ahogy az étellel ismerkedő serdülő ifjú csodálkozó szeme ugrál, öntevékenységre talán itt jut legkevesebb lehetőség: itt adódik kimeríthetetlen munkaterület a felnőttek, szakemberek, írók, tanárok számára.

3. Az egyes életsíkokba való belenövekedésnek... a másik oldalon, mint követelmény, *életközelség* felel meg. A serdülő ifjúság elől nem szabad elzárni a társadalmi és a kulturális élet egyidejű áramlását, engedni kell, hadd figyelhesse, ismerje meg őket és nyugodtan fejtse ki, vitassa meg róla nézeteit. Itt lesz tehát az ifjúsági sajtó valóban az ifjúságé, a szabad véleménynyilvánítás, vita és eszmei harc lehetőségével, ami mind a lelki önállósulást szolgálja. Ezen a téren kevés szerep jut az együttműködő felnőtteknek: csak némi észrevétlen ellenőrzés, hogy a viták és problémafejtetések ne sodródjanak olyan területre, amelyen az ifjúság helyzeténél fogva már nem tud eligazodni.

Az ilyen módon a serdülő kor fejlődési fázisaira felépített ifjúsági sajtó *felnőttek és ifjúság együttműködésének terméke* és tényleg eredményesen és minden számával élményt jelentőn tölti be hivatását. Ennek az ifjúsági sajtó normának nézőszögén át jellemezhetjük és értékelhetjük most már konkrét esetünkben a szlovenszkói magyar ifjúsági sajtót is.³⁸⁾

Az előbbi fejezetben ismertetett ifjúsági mozgalmak nem maradhattak hatás nélkül e sajtó fejlődésére úgy, hogy az egyes fejlődéstörténeti fázisoknak megfelelőleg különböző sajtós jelenségek kísérik útját.

Az első időszakban a folyóiratokban való hiány gombamódra termelte az újságokat, folyóiratokat. Még serdülő ifjak is önálló vállalkozásokba kezdtek: nyomtatott folyóiratokat adtak ki a „magyar szépirodalom” ápolására³⁹⁾ úgy, hogy ezek a termékek tulajdonképpen fiatalok szerkesztői felnőttek irodalmi tevékenységét majmoló kísérletei és mint ilyenek ifjúságtanulmányi szempontból érdektelenek. Nem

³⁸⁾ L. még erről tanulmányomat: A szlovenszkói ifjúsági folyóiratokról. *Magyar Figyelő*, II. 1–2. Bratislava-Pozsony, 1934. 198. old.

³⁹⁾ Pl. Pozsonyban *Turul*, Érsekujvárott *Hajnal* címen.

ifjúsági sajtót képviselnek. Tisztára az a rendkívüli helyzet hozta őket létre, hogy az államfordulat folytán, a kezdeti években Magyarországról nem jöhettek be sajtótermékek, így a serdülők is segítettek itt teremteni önálló ujságokat.

Annál érdekesebb a hosszú éveken át egyetlen ifjúsági és cserkészszűjság, az „*A Mi Lapunk*” tizennégyéves története. Ezt a kis lapot *Scherer* Lajos losonci tanár alapította és szerkesztette, kezdetben teljesen a hagyományos ifjúsági lapsablón szerint. De a felélénkülő ifjúsági mozgalmakkal az *A Mi Lapunk* kitűnő lehetőségnek mutatkozott a mozgalmi megnyilatkozásra is és így a fiatal nemzedék egész, már jellemzett eszmei kialakulását híven tükrözik e folyóiratnak 1925–32. évfolyamai. *Scherer* Lajos bámulatos érzékkel megsejtette, hogy a lapjába irogató ifjakban jövőrekiható gondok és tervek feszengnek, teret adott nekik és az *A Mi Lapunk* néhány éven át nagyon megközelítette az ifjúsági sajtó fentebb körülírt ideálját. Megvolt benne az „én kialakulását” tükröző ifjú líra, a gazdag élményanyag: tudósítás a kulturális és társadalmi történések minden vonaláról, részben kitűnő szakemberek és írók tollából (népművészeti téren: *Solymossy* Sándor dr., *Győrffy* István dr., a szlovenszkói *Tichy* Kálmán, *Kodály* Zoltán, *Bartók* Béla, a magyar irodalom köréből: *Móricz* Zsigmond állandóan, *Szabó* Dezső, *Kodolányi* János, *Erdélyi* József, *Illyés* Gyula és az összes szlovenszkói magyar írók és költők) és megvolt az ifjúság élet-síkokban való felvonulásának korlátlan szellemi lehetősége, amit bizonyít az a sok termékeny könyv- és folyóirat-vita, társadalmi és kulturális szervezeti kérdés, mely e lap hasábjain az ifjúságot foglalkoztatta. Kitűnőek és felette pedagógiaiak voltak kezdetben pályázatai, melyek nem irodalmi szárnypróbálgatásra, hanem konkrét feladatok megoldására szólították fel az ifjúságot, pl. népművészeti gyűjtésre és megfigyelésekre, társadalmi helyzettanulmányra, környezet-tanulmányra stb.

A szépen fejlődő *A Mi Lapunk* további története lélektani szempontból igen érdekes mozzanatokot rejt magában. A folyóirat ugyanis a már jellemzett önállósulási folyamat következtében az évek folyamán annyira összeforrott az útkereső serdülők említett élcsapatával, hogy ennek minden mozgalmi lépése, sőt pusztá tervezgetése és program-manifestációja (pedig ez utóbbi erős oldala a forrongó ifjúságnak) megéreződött a folyóiratban. Így az önállósuló ifjúsági csoport fejlődését a lap hasábjain lehet követni akkor is, amikor a mozgalom tagjai már a főiskolákon vannak és mind jobban elvesztik kapcsolatukat középiskolás társaikkal. A főiskolás élet szabad vitákhoz és eszmeifeltevésekhez szokott

lendületével aztán a középiskolás serdülőknek szánt folyóirat hasábjain nem egy olyan megnyilatkozást helyeznek el, mely a kötött iskolai keretekben élő ifjúság lelki egyensúlyát felkavarja anélkül, hogy a legcsekélyebb útmutatást is adná neki a felvett eszmék helyes értelmezése és mindennapi életükbe való beépítésére.

Igy amikor a *Sarló* elérkezik a szociálmushoz, egyszerre ebben a szellemben akarja a lapot befolyásolni, megfélekezve arról, milyen bonyolult, sokoldalú lelkifejlődés jelezte saját útját az „újarcú magyaroktól a szociálista magyarokig” és figyelemre sem méltatva azt a körülményt, hogy a folyóirat serdülőknek szól, akik még nem alakították ki élettervüket, akikben az élet ébredés kozmikus határtalanság-vágya él és így nem viselheti el mindennek társadalomtudományi síkra való leegyszerűsítését. Így azután az oly ideálisan fejlődő ifjúsági folyóirat benső egyensúlya megbillen, felemássá lett, egyrészt megőrizte és továbbfejlesztette a fentebb említett pozitív értékeit, másrészt pedig, engedve a *Sarló* befolyásának, határozott ideológiai irányt kezdett venni: szociálista folyóirattá látszott fejlődni. Ennek az eszmei vívódásnak kel-lősközepén azután meg is szűnt, mert közben megnőtt azoknak tábora, akik önállósuló szellemétől féltették a szlovenszkói magyar ifjúságot.

Ez a tábor: a szlovenszkói magyar katolicizmus új öntudatraébredő szellemiségéből nőtt mind aktívabb csoporttá. 1929-ben indítja meg ifjúsági folyóiratát, a *Tábortűz*-et, mely hivatalos cserkészlap is egyúttal és *Bíró* Lucián, komáromi bencés tanár a lelke. A komáromi bencésgimnázium a köztársaság egyetlen magyar katolikus gimnáziuma (általában egyetlen magyar klasszikus gimnáziuma), így érthető, hogy a katolikus szellemű ifjúságirányítás középpontjává lesz. Az ifjúság lelki önállósulásának szempontjából nem mondhatunk sokat az itt szerkesztett *Tábortűz*-ről, mely a hagyományos ifjúsági lap-sablont veszi át és természetesen nem lehet tartalmilag és formailag olyan fokon, mint a sokkal nagyobb olvasótáborral rendelkező magyarországi testvérlapjai. Az életközelség elve túlságosan háttérbe szorul benne, igaz, hogy egyszerre kell kielégítenie két olvasótábor: a kisdíákvilágot (melynek a *Szivárvány* gyermekujság már túlhaladott szellemi táplálék) és a serdülőkorú ifjúságot. E kettő között pedig nagyon nagy fejlődési távolság van, talán a legnagyobb, ami két emberkor között egyáltalában adódhatik. Így aztán nehéz is találni kritikai mértékkel közeledni Szlovenszkó ezidőszerű egyetlen ifjúsági lapjához. Az azonban kétségtelenül megállapítható, hogy sokkal tartalmasabbnak, élénkebbnek és *szlovenszkóibbnak* kellene lennie ahhoz, hogy

az ifjúságnak tényleg gazdag élményanyagot nyujthasson. Így a felsőbb osztályok katolikus ifjúságát sokkal közelebről érinti a főiskolások ifjú-katolikus folyóirata, a már említett *Új Élet*, a protestáns serdülőket meg a *Református Élet*, ami a által a felnövekedő ifjúság felekezeti megoszlása és világnézeti színeződése fokozódik. Igaz, hogy a lezajlott ifjúsági mozgalmakkal, a serdülők ilyenirányú érdeklődése erősen megcsappant és az ifjúsági folyóiratok ügye is háttérbe szorult.

Történt ugyan még egy folyóiratteremtő kísérlet a magukat haladó fiataloknak nevező losonci középiskolások részéről, akik 1932 őszén kérdésvetítő füzeteket adtak ki „Középiskolások, ahogy ők látják a helyzetüket” címen. Ebben a füzetben néhány, az ifjúságot érdeklő kérdés szerepel (iskola, önképzőkör, ifjúsági mozgalom, folyóirat stb.) azzal a leplezetlen szándékkal, hogy általuk felélénküljön ismét a szlovenszói ifjúsági mozgalom és öntevékeny szellemi fejlődés induljon meg. Ezt lenne hivatva szolgálni, az 1933-ban megjelenő, de csak néhány számot megérő *Indulás* is. Ez az időszaki folyóirat azért érdekes, mert tényleg *csak* ifjúság szerkeszti. A serdülőkor lélektanának szempontjából azonban veszít jelentőségéből azáltal, hogy megnyilatkozó szellemében nagyon kevés a serdülőkorra jellemző elem: többé-kevésbé kész nézetek, határozott ideológia: a szociálista álláspont érvényesül benne. Igaz, hogy ez a körülmény is egy nagyon fontos felismeréshez segít bennünket. A háborúutáni ifjúság lelkületének jellemzésénél ugyanis rámutattunk arra a jelenségre, hogy a katasztrófális megrázkódás gyakran kitolta a lelki serdülés határait úgy, hogy még harmincéves serdülőkkel is tömegesen találkozunk, akik vetekednek fiatalabb társaikkal a benső útkeresésben, forrongásban és annak hangoztatásában, hogy új emberré kell lennünk, új világot kell teremtenünk. Ezzel szemben a háborúutáni második évtized küszöbén, mintha az ellenkező jelenség kezdené felütni fejét, a meglepően korán megállapodó és élettervezéshez alkalmazkodó serdülők száma van emelkedőben. Mintha csak a háborúutáni első évtized túlságosan intenzív benső serdülésébe belefáradt volna az emberiség és lelkileg „megöregedett” volna és így már nem lenne meg benne a hit és lendület, hogy sikerül új embert és új világot teremteni s ezért az életösztön azt diktálná: minél hamarabb alkalmazkodni kell az adott viszonyokhoz! Ezt a fejlődést még elősegíti a súlyosbodó gazdasági válság, mely konkrétan a kenyérgondot és elhelyezkedési problémát állítja az ifjúság érdeklődésének kellős közepébe, alig adva neki időt eszméken való töprengésre és megfosztva attól a fiatalos lendülettől és hittől, mely

a serdülőkor lázadásainak, nagyotakarásainak kiapadhatatlan forrása. Nehezen felbuzduló, komor, gondterhelt lelkület rejlik a mai ifjúság bensejében s azt csak igen gyatrán leplezik mókák, sportszervedély és ideges táncok.

3. Önképzőkörök, ifjúsági egyesületek.

A serdülőkből ébred az a hivatal betöltés és társadalmi szereplés vágya. Idéztük Nagy László tanulmányát, mely a serdülő ifjak titkos társaságainak lélektanával foglalkozik és magunk is rámutattunk, hogy a váratlanul szerephez, jelentőséghez-jutásnak milyen döntő befolyása lehet serdülők csoportalakítására vagy mozgalmatszervezésére, úgy, hogy lélektanilag a középiskoláinkban hagyományos önképzőkörökre tulajdonképpen a serdülő ifjúság szellemi parlamentjének szerepe várna, fórumot kellene jelenteniük, melyen megnyilatkoznak és megmérkőznek egymással az ébredező szellemi erők és az irányítás megszerzésért küzdenek a különböző csoportok. Nem csodálatos tehát, hogy a szlovenszko-i ifjúsági mozgalmak legélénkebb éveiben az önképzőkör kérdése is a fiatalok érdeklődésének gyújtópontjába került és így felkavarták a ráülepedett hagyományos porréteget: az évtizedek óta egy sablon szerint lezajló gyűlések megszokott rendjét és tárgykörét.

Az önképzőkörök gyökeres reformjának kérdése valóban éveken át igen sokat foglalkoztatta a felnövekedő szlovenszko-i magyar ifjúságot. A regősmozgalom kialakulásával párhuzamosan az önképzőkör helyesebb értelmezésének vitája folyik az ifjúsági mozgalmakon belül. Az önképzőkörnek ugyanis igen fontos szerepet szánunk. Népi és társadalmi küldetésük betöltésére ezek a lelkes fiatalok igen sokat akarnak tanulni, olyan kérdések mélyére hatolni, melyet nem tanít az iskola, de amelyek még könyvekben is alig találhatók, melyeket egyesegyedül önmaguk fedhetnek fel, ha látó szemmel körülnéznek és számbaveszik a jelenségeket. Az önképzőkört tehát fórumnak képzelik el, melyen felvethetik majd az őket körülvevő élet kérdéseit és azok megfejtésére közös munkával kereshetik a feleletet.

„A tradicionális önképzőkör megmaradt klasszikus költőink írásformáinak kultusza mellett s nem vette észre, hogy az élet egyre változik, fejlődik körülöttünk.”⁴⁰⁾ Így az önképzőkörök működése mind tartalmatlanabbá, élettelenébbé lett, az ifjúság számára semmiféle élményt, de még szellemi gazdagodást sem jelentett. „Egyszerre lettem cserkész és ön-

⁴⁰⁾ Kemény Gábor: Egy csehszlovákiai önképzőkör társadalmi munkája. A Jövő Útjain, VII. évf., 1. sz. 15. old.

képzőköri tag. Új volt mindkettő és régóta vágyódtam mindkettő után. Érdekes azonban, hogy amíg az egyik – a cserkészlet – mélyen rányomta átformáló, értékes hatását fiatalomra, talán egész életemre, addig az önképzőkör teljesen hidegen hagyott, sőt pár hónap múlva a legnagyobb sajnálattal gondoltam ennek a tudákos társaságnak a szécséphadarására.”⁴¹⁾ Ime így nyilatkozik az önképzőkörrel egy VIII-ikos diák és valóban ebben a diákintézményben már csak a „becsület” tartja a lelket, egyik nyolcadik osztály sem akarja, hogy akkor szűnjék meg, amikor órá került a sor a vezetésben, s egy iskola sem akarja, hogy éppen az ő keretén belül ne legyen már önképzőkör. Így tengődik ez a jobb sorsra érdemes intézmény tovább.

A diákmozgalmak átmenetileg életet vittek bele, sőt már-már úgy látszott, mintha új korszak kezdődne az önképzőkörök történetében és azok igen fontos kultúrszerepet kezdenének játszani a szlovenszkói magyar ifjúság életében. A kisebbségi helyzet számos olyan kérdést vet fel, melyekre csak *alapos felkészülés, tömegismerés és megvitatás* után alakulhat ki a felelet, ennek a munkának szánták állandó színterét az önképzőkört.

Jellemző, hogy az önképzőkörök reformja másképp jelentkezik a mindinkább nagyvárosnak számító szlovenszkói fővárosban, Pozsonyban, mint a vidéken, nevezetesen Érsekújvárott, ahonnan az önképzőköri reform-mozgalom kiindult. A nagyvárosi reálgimnázium önképzőköre olyan irányban fejlődik, mint a nagyvárosok különbeni szellemi légköre: a modernizmus jegyében. Életközelsége abból áll, hogy a múlt szellemi áramlatai helyett a jelen intellektuális megmozdulásaira reagál, azaz együtt rezeg az irodalmi és művészeti divattal, a különböző hullámokkal, melyek egy-egy nagyváros olvasóközönségének érdeklődését néhány hónapra magukkal ragadják. A pozsonyi reálgimnázium önképzőkörének elsősorban fel kell magát szabadítania a tradicionális önképzőkör korlátai alól, ez történik meg az ú. n. Ady-harccal, melynek folyamán az ifjúság kivívta a nagy magyar költő számára az őt megillető helyet és hosszú évekre valóságos *Ady-kultuszt* teremtett. *Ady* azonban „új időknék új dalaival” tört be és nyomában megindult a szabad szemlélődés a modern szellemiség birodalmában, úgy, hogy a pozsonyi önképzőkör programján ilyen nevek szerepelnek ezentúl: *Tagore, Rodin, Storm, Chaplin*, stb. örökké modern szellemóriások mellett, mint *Rembrandt, Goethe*, szóval világirodalmi táv-

⁴¹⁾ Dobossy László (VIII-ikos korában): Az önképzőkörök megújítása. *A Mi Lapunk*. VIII. évfolyam, 8. sz.

latok nyílnak. De nemcsak a tárgyköre újhódik meg a pozsonyi reálgimnáziumi önképzőkörnek, hanem a munka metódusa is. Ez utóbbival a modern pedagógia azon felismerése igazolódik be, hogy a serdülő ifjúság szereti a szabad kutatást, a szemináriumi dolgozást. Egy nyolcadik osztályos tanuló így szól társaihoz: „Fiúk, kóstoljatok be a szabad kutatás nagyszerűségébe! Mert ma, fiúk, életünket vagy halálunkat jelenti az, hogy ezen a küzdőtéren megálljuk a helyünket.”⁴²⁾ Ime újból feltűnik a sorsdöntő hivatásnak komoly hangja: ez az ifjúság érzi, hogy a Szlovenszkon élő magyar kultúrelvet megőrzése és továbbfejlesztése az ő felkészültségétől függ. Érzi *elhivatottságát* és készül *küldetésének* betöltésére.

Ezalatt a faluszerű mezőváros konkrétan fogalmazza meg az új-önképzőkör szerepét. A modern magyar irodalomnak szintén helyet ad: *Ady*, *Móricz*, *Szabó Dezső*, majd *Kassák* Lajos itt is a legtöbbet szereplő írók, de a főhangsúly az életvalóság megismerésén van, hogy azt számításba véve szabja meg az új nemzedék élethivatását. Népkultúra, falukérdés, parasztélet az előadások tárgyköre, mely azután még *a munkásság helyzetének tanulmányozásával bővül.*⁴³⁾ Éveken át társadalmi kérdések foglalkoztatják itt az ifjúságot.⁴⁴⁾ De magát a munkamétódust is igyekeznek megreformálni. „Az eddig külsőségekbe fult önképzőkori munka helyett végezzünk belső munkát: komoly, becsületes, nyomós munkát! Ne tartsunk csak közgyűléseket, e helyett inkább állítsunk fel 4–5 szakosztályt, irodalmi, történelmi, természettudományi, zenei, regős, munkás és egyéb szakosztályt, vagy ezek helyett másokat, az adott viszonyokhoz megfelelően.”⁴⁵⁾ Micsoda érett, komoly gondolatok, pedagógiai szempontból is mélyértékű célkitűzések rejlenek e nyolcadikos megnyilatkozásban: a helyes szlovenszkoí kultúrprogram körvonalai rajzolódnak belőle elénk. A megvalósítás terén ugyan nehézségek mutatkoznak. Úgy látszik, az eszmét felvető diák különben szerény optimizmusa („Minden gimnázium van olyan jó talaj, hogy hat lelkes munkavágyó fiút ki-termeljen.”) valójában túlzott volt, mert a következő évjáratok kezén elsikkad a nagyszerű útmutatás: a szociológiai

⁴²⁾ Limbacher Rezső: Önképzőkör. A Mi Lapunk, VII. évf. 10. sz. 199. old.

⁴³⁾ Az egyes gyűlések programjára nézve l. Kemény Gábor fentebb idézett cikkét

⁴⁴⁾ Jócsik Lajos (VIII-ikos korában): A társadalom nagy kérdései az érsekújvári diákok önképzőkörében. A Mi Lapunk IX. évf. III.

⁴⁵⁾ Dobossy László idézett diákkori cikke.

tanulmány helyett csak szociális frázisok következnek, melyek lassan aláássák a felvetett eszmék hitelét és komolyságát és az önképzőkör visszahull előbbeni tespedésébe.

Az újvári önképzőköri reform nyomán újító kísérletek történnek a szlovenszkói magyar gimnáziumokban mindeütt. A szakosztály-rendszert is bevezetik itt is, ott is, de a fenti szellemben megújhodott munka sehohsem tartós és így az önképzőkörök átmeneti fellendülése sem. A reformtörekvések zászlaját még egyszer melengetik a losonci középiskolások, akik ankétot rendeznek az önképzőkör válságáról és hasonló vita-gyűlések rendezésére szólítják fel a társönképzőköröket is. Pozitív követelés csak egy hallatszik ki a sokfajta válaszokból és ez elég jellemző: „az ifjúság fokozott szociológiai kiművelése”.⁴⁶⁾ Lényegesen azonban ez sem lendít az önképzőkörökön.

Az ankétok általában kedves munkamódszavá lesznek az önképzőköröknek. *Kassák* Lajos munkája nyomán például a pozsonyi reálgimnázium is megrendezi a maga háborús ankétját: megszólaltatja az ifjúságot a háborúról.⁴⁷⁾ Az újvári önképzőkör ismételten körkérdést rendez a munkásság helyzetéről. Általában némi eredménye mégis csak látszott az önképzőköri reformtörekvéseknek: eltűnt a fűzfa-poétáskodás, a l'art pour l'art irodalmiaskodás és az élet súlyos kérdései vetődtek fel az ifjúság fórumán. Igaz, hogy ez sem tartott soká.

Meg kell emlékeznünk a pozsonyi tanítóképző *Móricz* Zsigmond-Önképzőköréről, melynek első évi működéséről még nyomtatott jelentés is van kezeink között. Ez az önképzőkör tudatosan a fiatal tanító-generáció látókörének kibővítését és a legégetőbb társadalmi és gazdasági kérdéseknek velük való megértetését tűzte ki céljául: „A pozsonyi magyar tanítóképző ifjúsága igyekszik megismerni a valóságot s elsősorban a fejlődés vonalából kiesett magyar falut s lakóit, a magyar föld dolgozó népét: a parasztságot vette analízis alá. Fiatalságunk teljes erejével átérezzük a néprétegek szomorú helyzetét és makacs fáradozással fáradozunk majd az ő szellemi színvonaluk rendszeres emelésén. Elítéljük mindazt, ami nem képes javítani az emberek nyomorúságán.”⁴⁸⁾ Ilyen szellem nyilatkozott meg ebben az önképzőkörben, mely hivatását abban látta, hogy a fiatal

⁴⁶⁾ Indulás, 1. sz. 1933 március. Önképzőkör: Véleményt mond a diákság.

⁴⁷⁾ Kovács Endre: Háborús ankét a pozsonyi reálgimnáziumban. A Mi Lapunk, X. 4. sz. 89. old.

⁴⁸⁾ A Móricz Zsigmond Önképzőkör értesítője, Kézirat gyűjtemény, Bratislava-Pozsony, 1932.

tanítójelöltekben tudatosítja szociális missziójukat. Minden haladás szomorú tragédiája, hogy az itt élő magyarság széles rétegei részéről az ilyen irányú reformtörekvéseket csupa gáncs, megnevelés, vádaskodás érte és bizony a Móricz Zsigmond-önképzőkör második működési évéről már nem jelenhetett meg olyan tartalmas és tanulságos „értésítő”.

Ugyanezen tanítóképző ifjúsága számára pedagógiai szeminárium is alakult, amely azonban szintén inkább csak az elgondolásnál maradt.⁴⁹⁾

Ha az ember ennek a sok egészséges célkitűzésnek és tervkovácsolásnak írásbeli bizonyítékait végigolvassa, el nem tudja képzelni, hogyan maradhatott ennyiben ez az életrevaló kultúrprogram? Hogyan akadhatott el a merész lendületű megújodási törekvés? Pedig eltekintve attól a sok gáncstól, bizalmatlanságtól és támadástól, mely ezeket a fiatal úttörőket legtisztább szándékaiért is érte, lélektanilag érthető, hogy az ennyire az életkeretek lényegéig hatoló újítások nem valósulhatnak meg egyszerre, hiszen létrejöttükhöz intézményeknek, társadalmi felfogásnak és magának a társadalomnak is gyökeresen meg kell változnia.

De az önképzőkör esetében még más fontos lélektani mozzanat is megnehezíti a szép tervek valórávalását, t. i. a serdülők érdeklődésének problémája. Az önképzőkör munkája akkor lesz eredményes, ha akad olyan témakör, mely szellemileg együtt dolgozó csoporttá képes forrasztani a felsős ifjúságot, mert különben a hallgatóság túlnyomó többségében nem találnak visszhangra a megpendített témák és ezzel a komolytalanságoknak, a dolgok tréfára fordításának és a közismert „önképzőköri formalizmusnak” kedvező légkör alakul ki és minden érdemes törekvés meggyűsül. A serdülők érdeklődésének lélektana olyan terület, amelyen még igen beható kutatásokat kell végeznünk. Az eddigi eredmények alapján is leszögezhetünk annyit, hogy a serdülők túlnyomó többségének nincs kifejezett szakérdeklődése, de viszont igen fogékony a kozmikus, társadalmi és kulturális élet minden kérdése iránt és érdeklődése okos és helyesen irányított kezelés mellett minden iránt felébreszthető és ébren is tartható.

Sokkal könnyebb a tágabb érdeklődési kört vagy helyesebben az érdeklődés természetét megállapítani a serdülőkben. Megállapítható lesz tehát például az, hogy ez vagy az a serdülő ifjú inkább reális vagy ideális érdeklődésű, praktikus vagy teoretikus hajlamú és ennek megfelelőleg könnyen

⁴⁹⁾ Krammer-Szörényi-Szalatnai: A serdülőkör problémái. Szemináriumi Füzetek. 1. sz. Bratiszlava-Pozsony, 1932.

meg lehet jósolni, milyen kérdések fogják inkább lekötni. Ezért igen helyes a már ismertetett „szakosztályok” szervezésének gondolata, valamint az az elképzelés, hogy hat lelkes munkavágyó ifjú álljon össze egy-egy ismeretág serényebb művelésére és az önképzőköri közgyűlések csak az egyes szakosztályok összefoglaló beszámolóit nyujtsák és igyekezzenek valami egyesítő kultúrpolitikai irányelvet leszögezni. Sajnos, ezeknek a szakosztályoknak megteremtéséhez egy-egy lelkes vezető egyéniség kell, akiben sok kezdeményezési képességet kell feltételeznünk és a tapasztalás azt mutatja, hogy ilyen középiskoláinkban kevés van és így a különben fogékony serdülők érdeklődését sem sikerül felhívni, még kevésbé tartósan lekötni, úgy, hogy az önképzőkörök további fejlődésükben még a tradicionális volt önképzőkörök szintje alá is süllyedtek és megreformálásukról már maga az ifjúság is lemondott.

Egyéb ifjúsági egyesületek, mint a vallásos érzés ápolására alakult kongregációk nem mutatnak különleges szlovenszkói szint, így nem is nagyon játszottak szerepet az itteni ifjúság önállósulási folyamatában.

A *cserkészlet*, melyet hivatalos formájában inkább egyesületnek kell tekintenünk, mint mozgalomnak, úgyszólván egyetlen létező szervezete serdülő ifjúságunknak. Jelentősége főleg a nyári táborozásokban rejlik, ahol évről-évre négyhetes egészséges, öntevékenységre és felelősségvállalásra tanító életre gyűjt össze a természet valamely kies pontján serdülő ifjakat. Olyan tény ez, melyet kellőképpen kell értékelnünk és nem szabad azért, mert a sajátos szlovenszkói ifjúsági mozgalomnak utat építő szellemét nem tette magáévá, a cserkészettől még azt a határozott pozitívumot is elvitatni, mellyel tényleg szolgálja a szlovenszkói magyar ifjúság fejlődését. Amiképpen kultúrrendezéseivel is végez néha missziós munkát.^{49*)}

Nagy általánosságban azonban itt is elmondhatjuk, hogy a szlovenszkói serdülők lelki önállósulásának tényezői elerőtlenedtek, az önállósulási folyamat kitermelte azt a néhány kitűnően képzett, tisztánlátó ifjút – akik közül egyik-másik a prágai egyetemen is feltűnést keltett és becsületet szerzett a magyar névnek –, azután folytatásra nem talált és a szlovenszkói serdülők szellemi szintje visszasüllyedt normális középiskolai diákszintre. Kérdés, hogy a szlovenszkói magyar viszonyok között nem katasztrófális tünet-e

^{49*)} Utalunk itt az érsekújvári cserkészcsapat egyik kultúrestjére, melyen Kodály: Hány Jánosát adták elő figyelemre méltón.

ez és nem volt-e helyes a Kisebbségi Géniuszban kifejezett elképzelés, mely szerint számban és hatalomban kis nemzeteknek szellemi elítéltséggel kell szolgálniuk az emberiség ügyét és általa megőrizni és fejleszteni kultúrájukat.

VI. A szlovenszkói magyar serdülők iskolai élete.

Tulajdonképpen különös, hogy már öt többé-kevésbé hosszú fejezetben kutattuk a szlovenszkói magyar serdülőknek a tizenötéves fejlődés folyamán kialakult jellemző lelki vonásait és iskolai életükről még említés sem történt. Pedig a középiskolás serdülők ennek az életszakasznak nagy részét az iskola négy fala között töltik, vagy legalább is állandó kapcsolatban vannak vele és így azt várhatnók, hogy élményviláguk nagyobb hányadát az iskolai életből merítik. A tapasztalat azonban azt mutatja, hogy az iskola a serdülő lelki fejlődésében kevés mélyebb nyomot hagy: igazi élete nem annak keretein belül játszódik le, oda csak az eltöltött órák nagy száma köti, egy-két tanár-egyéniesség, főleg pedig a pajtások, az első komolyabb, mélyebb barátság. Az iskolai munka, az iskola szelleme meglehetősen távol marad benső lelki fejlődésétől, mely az élet felé fordul és onnan merít ösztönzést egyéniességének és élettervének kiépítésére. Nem akarjuk ezzel azt mondani, hogy az iskola hatás nélkül marad a serdülő ifjú lelki alakulására, inkább csak azt szeretnők kihangsúlyozni, hogy nem jut benne döntő szerep számára. Az iskolai évek aránylag szürkén peregnek le, a tananyag mechanikusan és ha néha fel is csillan itt-ott olyan tudás-anyag, melynél el szeretne időzni, melybe szívesen elmélyedne: nem lehet, ott a sok más tárgy, feladat, tovább kell menni, igazi munka, a kutatás gyönyörűsége nem fejlődhet ki. „Az iskolában sohasem *kezdődhetik* a munka igazán, hiányzik hozzá mindkét fél részéről az őszinteség és elfogulatlanság.”⁵⁰⁾ Az életkapcsolat közvetlensége és természetessége. Hiányzott ez mindig és szükségképpen, mert az intézményes, tantervbe szorított előírt tananyag nem tarthat lépést az élet fejlődésével. De az élettől való elmaradás talán sohasem volt olyan szembeötlő, mint éppen ma, a technikai fejlődés és a nyomában rohamosan változó életmód idején, úgy, hogy találónak kell mondanunk *Schmidt Hartefeld* nagyon szellemes hasonlatát, mely szerint vidéken a XVI. század, kisvárosban a XVIII. század, nagyvárosban pedig a XX.

⁵⁰⁾ Karácsonyi Sándor: Munkaközösség – életközösség. A Jövő Útjain. IX. évf. 3. sz. 70. old.

század elejének az ideáljaihoz idomul a mai iskola.⁵¹⁾ Semmi-
 esetre sem érzik meg rajta, hogy az emberiség közben egy
 négyéves világháború megrendítő élményrengetegén, az azt
 követő politikai és társadalmi változások színes tapasztala-
 tain esett át, pedig az ilyen mozgalmas időkben felnövekedő
 ifjúság lelki életét természetesen ezek töltik be és az ezek-
 ből adódó kérdések foglalkoztatják. Ezért van az, hogy a
 mai iskola diákjai nagy percentjükben nem kíváncsi termé-
 szetűek. Más kérdés, lehetnének-e éppen az eljük szabott
 anyag keretein belül egyáltalában kíváncsiak, tény az, hogy
 nem azok. Igaz, hogy nem is mondhatók a szó valódi értel-
 mében tájékozatlanoknak. Legfeljebb az volna vitatható,
 hogy jól vagy rosszul tájékozottak-e, de tagadhatatlanul úgy
 viselkednek, mint akiket jóval iskolába lépésük előtt alapo-
 san felvilágosítottak. Tudják például, hogy bizonyos tár-
 gyakra az életben nem lesz szükség, hogy fődolog a jó jegy
 és hogy annak elnyerése érdekében minden meg van engedve.
 Mindenekelőtt pedig kíváltképpen tudják, hogy az iskola
 csatátér, melyen a két ellenséges tábor, a diákok és az iskola-
 mesterek néznek egymással kemény farkasszemet... más
 oldalról viszont az iskolamester nem eléggé közlékeny és nem
 is olyan fölöttébb „tájékozott”. Miért, miért nem, nehéz volna
 röviden elmondanunk, elég az hozzá, hogy sem az egyik, sem
 a másik. Furcsa közlékenység is az, amely mindig csak bizo-
 nyos – szűkre szabott – korlátok között bőbeszédű és ki-
 merítő, egyébként pedig néma, mint a sír. Úgy értem azt,
 hogy pl. a német tanár a német nyelvtanból még a „kivéte-
 leket” is hiánytalanul felsorolja vagy felsoroltatja, egyébről
 azonban nem lehet tőle érdemleges válaszokat kapni.”⁵²⁾
 Szántszándékkal idéztük itt bővebben *Karácsonyi* Sándor
 Munkaközösség-életközösség című fejtegetéseit, mert a kissé
 túlzottnak látszó beállítás igen találóan tapint rá a mai iskola
 nagy fogyatékoságára. Igen ügyesnek és ötletesnek kell
 lennie a tanárnak ahhoz, hogy a mai iskolakereten belül a
 mechanikus tudásadagolásból vagy tudáslepergetésből mun-
 kaközösséget, építő szellemi tevékenységet varázsoljon, élet-
 közösséget azonban semmiképpen sem fog sikerülni terem-
 tenie, ahhoz nincsenek meg az előfeltételek. Ebből az követ-
 kezik, hogy a maximum, amit a mai iskolában a legkiválóbb
 tanár is elérhet: a munkakedv felébresztése és hosszabb-rövi-
 debb lélekzetű munkaközösség megszervezése (ennek is le-
 küzdhetetlennek látszó akadályai vannak a mai iskolai me-

⁵¹⁾ Dobossy László: A modern nevelés szociológiája. Korunk,
 VII. évf. 7–8. sz. 555. old.

⁵²⁾ Karácsonyi Sándor említett cikke.

chanizmusban). Az életalakítás, illetve az életalakulás irányítása, tehát az ifjúság fejlődésében való tevékeny részvétel, egy az élet gazdag áramlásától annyira elzárt keretben, mint a mai középiskola, szóba sem jöhet, úgy, hogy nem szabad csodálkoznunk, hogy a szlovenszkói magyar serdülők kifelé is megnyilatkozó mozgalmaiban és önállósulási folyamatában, tehát lelki világa kialakulásában alig jutott pozitív szerepe az iskolának.

A szlovenszkói magyar ifjúság serdülő évjáratai, mint már ismételten említettük, járatlan úton, kialakítatlan szerepkörbe nőttek bele: első serdülő évjáratai voltak a csehszlovákiai kisebbségi magyarságnak. Iskoláikat magyar nyelven végezték, de a tantárgyak között, még az arra igen alkalmas magyar irodalom vagy csehszlovák-ismereten belül sem foglalkoztak behatóan azzal a kérdéssel, mely számukra életkérdéssé lett: milyen legyen az új államkeretben a magyar kisebbség kultúrális és nemzeti élete? Megismerték az alkotmánylevelet és ismételten hallották, meg is tanulták, hogy a csehszlovák köztársaságban nemzetiségi és felekezeti különbségre való tekintet nélkül minden polgárnak egyenlő jogai és kötelességei vannak, így tehát a magyar nemzetiségűnek írásban biztosított joga, hogy tevékenyen és serényen építse és fejlessze kultúráját. De hogy ezzel a jogával miképpen éljen, hogy a nagy életműhöz, mely tulajdonképpeni hivatása, hogy fogjon hozzá, arra rendszeres útmutatást sem az iskolától, sem a felnőtt magyarok társadalmától nem kapott. Pedig *Masaryk* elnök nyilatkozataiból ismételten hallotta, hogy a kisebbségeknek a demokratikus köztársaság csak az élethez és kultúrához való jogát tudja biztosítani, az életet kibontakoztatni, a kultúrát fejleszteni és gazdagítani szellemi mozgással, tevékenységgel, harccal magának a kisebbségnek kell. Életképesnek kell bizonyulnia. A szlovenszkói magyar serdülők tehát öntudatraébredésük fogékony éveiben közvetlen kapcsolatba kerültek az élet nagy kérdéseivel, azok foglalkoztatták és kötötték le őket és ezekre az iskolában nem kaptak sem feleletet, sem ösztönzést. Mivel azonban sorsdöntően komoly kérdéseket ismertek fel bennük, megindították a már jellemzett önállósulási folyamatot, mely nagyobbára iskolán kívül (kivéve az önképzőköröket) termelte ki a fejlődés etapjait és félreismerhetetlenül tanúbizonyságot tett az itt felnövekedő magyar ifjúság életösztönéről és az abból következő életképességéről. Annyival bámulatraméltóbb ez, mert a felnőttek részéről bizony nagyobbára csak megnemértéssel, gánccsal, hitetlenséggel találkoztak és legéleltrevalóbb ötleteiket sem ismerték el és károlták fel.

Emellett a mozgalmas szellemi fejlődés mellett a szlovenszkói magyar serdülők tulajdonképpeni iskolai élete normálisan bonyolódott le. Megvoltak a szokott örömei: pajtások, diáktrefák, derűs tízpercek és gondjai: a tanulás, drukk és szekunda. A gazdasági válság fokozódásával a megélhetés nyomasztó kérdései is mind intenzívebbekké lettek sokak lelkében, de ez is olyan jelenség, mely egyformán megtalálható a közép-európai országok ifjúságánál.

Ha azt kutatjuk, *miben különbözik a szlovenszkói magyar diákvilágnak iskolai élete a magyarországiétól*, úgy elsősorban, természetesen ezeknek az iskoláknak csehszlovák jellegét kell figyelembe vennünk. A csehszlovák honismeret (történelem és földrajz), mint fontos tantárgy, a szlovák nyelv és irodalom intenzív tanulása, a demokratikus köztársaság, mint minden alkalommal (iskolai ünnepélyeken) hangoztatott államideál lényegesen más színezetet ad az itteni ifjúság ismeretkörének. Ehhez járul még az az igen fontos körülmény, hogy a magyar középiskoláknak fele (Érsekújvár, Rimaszombat, Losonc, Beregszász) egy intézetet képez a csehszlovák tanítási nyelvű középiskolával s így a szlovák, cseh és magyar ifjúság állandó szoros kapcsolatban van egymással: tízpercekben, folyosón, udvaron, játszótéren, sportversenyeken állandóan találkozik, barátság, őszinte vonzódás fejlődik ki köztük, mely nem maradhat nyom nélkül további fejlődésükre. Nem egyszer megtörténik, hogy az intranzigens magyar ellenzéki vezér fia vagy leánya, valamelyik erősen nemzeti beállítottságú cseh vagy szlovák politikai exponens fiával vagy leányával barátkozik így össze, igaz, őszinte szeretet fűzi őket éveken át egymáshoz, melyet aggódva néz és igyekszik lehűteni egyik vagy másik apa, de amely az életkapcsolat erősségénél fogva győzedelmeskedik és példát mutat rá, mennyire nem természetes a nemzeti ellentét. Az ilyen gyerekek barátságuk ellenére hűek maradnak saját nemzetiségükhöz, szeretettel csüngnek rajta, de barátjukon át közelebbi kapcsolatba kerülnek a mellettük élő másik nép lelkületével, értékeivel és kultúrájával, megszeretik azt is. Mindmégannyi lelki hidat épít az élet az iskolaudvaron, játszótéren, uccán és sporttéren és a felnőttek ahelyett, hogy észrevennék ezt a szívetörvendeztető lelki közeledést, jönnek előrelátó aggodalmaikkal és igyekeznek megbontani a szépen fejlődő egységet. A diákszolidaritás is meghatóan átüt a nemzetiségi ellentétben: nem egyszer látni magyar diákot, aki valamelyik nehezebb szlovák dolgozatát tízpercben odaviszi szlovák társához, aki könyvét használva alátétül, örömmel javítja ki azt. Kicsiben ugyanaz történik itt, mint *Pabst* nagyszerű filmjében, a *Bajtársakban*, ahol német bányászok

spontán elhatározással indulnak a francia határőrök pisztoly-lövéseivel dacolva, bajbajutott francia társaik segítségére. Igaz, hogy éppen olyan ridegen és hivatalosan állítgatják megint helyre az ilyen spontán, életből adódó lelki együttműködés után a ledúlt határkövet a „rend éber őrei”. Pedagógusnak és őszinte, igaz emberségre törő léleknek azért örömet és vigasztalást jelent, ha láthatja, mint fonódnak össze barátságra, szolidaritásra, építő szeretetre a politikailag egymással éles ellentétbe jutott nemzetek gyermekei, anélkül, hogy feladnák saját nemzetiségüket, sőt ellenkezőleg, büszkén ismertetve azt meg egymással.

A csehszlovákiai magyar középiskolák közül külön jelleget képvisel a *komáromi bencésrendi főgimnázium*. Mint iskolatípus is külön helyet tölt be, mert az egyedüli magyar tanítási nyelvű klasszikus gimnázium, de világnézetileg is eltér a többitől, mert az egyedüli katolikus jellegű intézet a többi állami gimnáziummal szemben. (Ezek közül a pozsonyi, kassai és ipolysági reálgimnáziumok önálló magyar tanítási nyelvű intézetek, a rimaszombati reálgimnázium magyar törzsintézet csehszlovák párhuzamos osztályokkal, az érsekújvári reálgimnázium és a losonci reformreálgimnázium pedig csehszlovák törzsintézet igen népes magyar párhuzamos osztályokkal. A pozsonyi állami tanítóképző önálló igazgatás alatt álló párhuzamos osztályait képezi a csehszlovák állami képzőnek, viszont az orsolyarendi magyar tanítónőképző szintén felekezeti intézmény.) A komáromi magyar gimnáziumnak ezért feltétlenül van valami, a többi állami reálgimnáziumtól eltérő szelleme, melyet tanári karának világnézeti egysége ad meg. Ebből a szemszögből írhatta *Borka Géza*, a komáromi főgimnázium egyik világi tanára: „A mi középiskoláink nem tudnak nevelni, mert a neveléshez egységes világnézet, lelki homogenitás kell, ez pedig nincs meg a tanári karokban! Az egyik tanár vallásos, a másik ateista, a harmadik konzervatív, a negyedik haladó, az ötödik fajmagyar, a hatodik csehszlovák, a hetedik nemzetközi, a nyolcadik polgár, a kilencedik kommunista, a tizedik, tizenegyedik és végig mind más világnézetű! Milyen világnézet ragad ebből a zürzavarból a szegény fiatal lélekre? És milyen ideál alakul ki a szegény fiatal magyar előtt, aki fajtája nagyjait vagy nem ismeri, vagy torzítva ismeri. Új hazája nagyjai még idegenebbek, minthogy ideáljai lehetnének. Ez az ideáltalanság a legnagyobb átká a kisebbségi magyar ifjúságnak!”⁵³) *Borka Géza* e mélyreható és több vonatkozásban

⁵³) Dr. *Borka Géza*: Gondolatok a kisebbségi magyar ifjúságról. *Tábortűz*, IV. évf. 5. sz. 90–91. old. Jellemző különben, hogy a magyarországi középiskolák hiányáról panaszkodik *Endre-*

találó gondolataiban megdöbbenő helyzetképet tár fel, de figyelmen kívül hagy egy fontos mozzanatot, tudniillik azt, hogy ez a világnézeti zürzavar *híven tükrözi* a mai kor erjedését és hogy az európai emberiségnek tulajdonképpen már a középkori keresztény szellem óta nincs egységes világnézete. Ez az ideáltalanság azonban némi pluszt is jelent: az ilyen ifjúságnak korán kell szembenéznie az eszmék kavargó harcával, meg kell találnia a vezető irányelvet, melyet – mert maga ismert fel a különböző világnézetek egyvelegéből –, önállóbbnak és határozottabbnak kell tartanunk, mintha csak eléje tárt ideálok után ment volna. Azt azonban el kell ismernünk, hogy az ilyen ifjúság efejlődési útja tövisesebb és veszélyesebb, de ha sikeresen megküzd vele: izmosabb, *önállóbb* és tisztánlátóbb nemzedék fejlődik belőle. Pedig a mai kátyuba jutott emberiségnek ilyenre van szüksége. Igen érdekes élményem erre vonatkozólag az újvári önképzőkör egyik nyolcadista – különben hithű ifjú-katolikus – elnökének évvégi búcsúbeszéde, melyben megemlítette, hogy a szomszéd város (Komárom) ifjúságának hasonlíthatatlanul könnyebb helyzete volt fejlődésében: kitaposott, egységes utat mutattak nekik tanáraik, míg az ő lelükbe korán beköltözött a tépelődés, az ingadozás és kétség. De azért – s ez a végkonklúzió az érdekes –, mégsem irigylik az onnan kikerülő társaikat, mert azok az egységes világ illuziójával kerülnek ki a fergetegbe, viszont ők már ismerik az élet széthúzó erőit és ezek számbavételével alakították ki életévüket. Ez az ifjúsági megnyilatkozás mutatja, hogy van az ilyen sokféle világnézeti hatás alatt végbemenő ifjúsági fejlődésnek pozitív oldala is, annyival is inkább, mert hisz ezt a sok ellentmondó hatást sokkal bőségesebben szolgáltatja maga az élet, mint az iskola és az életnek sokkal döntőbb szerepe is van a lélek kialakításában. Az iskola csak egy, elég szűkre méretezett nevelői hatást jelent, viszont a lelki fejlődés az élet egyetemes hatásának eredménye. Ha tehát az iskola egységes világnézeti is, az még csak nehezen ellensúlyozhatja azt a sokkal döntőbb befolyást, melyet az élet szellemi áramlatai gyakorolnak az ifjú lélekre. Innen van az, hogy a felekezeti nevelésnek távolról sincs meg az a hatása, amit szigorúan egységes világnézeti irányítása mellett elvárhatnánk és hogy gyakran sokkal mélyebb és ellenállóbb azoknak a vallásossága, akiket nem kimondottan felekezeti nevelés tett azzá. Mert a serdülő korra érvényesek

falvi Ottó a Korunk Szavában (Az új középiskola – átvette az Új Élet. III. évf. 7. sz. 448–450. old.) úgy, hogy ez a katolikus, szigorú világnézeti egységre törekvés megnyilatkozása és mint ilyen értékelendő.

Spranger megállapításai, hogy minél határozottabb egyéniség alakul ki előttünk, annál nagyobbak lesznek annak kilengései és szembeszegülése a ráparancsolt felfogással és tanítással szemben, ezért a nevelésre ilyenkor a bölcs várakozás inkább negatív álláspontja vár, mert a túlbuzgó útmutatás és életformaajánlás, éppen az ellenkező eredménnyel járhat. Itt válnak el az emberalakítás és hajlítás erélyes, de legtöbbször meddő útjai, az emberfejlesztés sokrateszi bölcsességétől, mely nem kész formákba akarja önteni a bontakozó lelket, hanem áhítatos örömmel nyit teret érvényesülésének és úttörésének (a zsenge hajtást csak a kártékony hatásoktól óva), mert tudja, hogy éppen annak újságában és egyedülvalóságában rejlik az életépítő erő, úgy, hogy azt mondhatnók: a szlovenszkói magyar középiskolák világnézeti kötetlensége passzíven hozzásegített a lelki önállósulási folyamatnak olyan gazdag kibontakozásához, mint amelyet a szlovenszkói ifjúság körében láttunk.

A szlovenszkói magyar középiskolák ismertetésénél éppen a bennük folyó diákélet szempontjából nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy ezek az intézetek *koedukációs* iskolák, tehát tág tere nyílik bennük a serdülő fiúk és lányok közötti viszony megfigyelésének. A koedukációt nagyon sokan hevesen ellenzik, mások viszont védelmükbe veszik, éppen abból a megfontolásból kifolyólag, hogy így a kétnemű fiatalság könnyebben megtalálja az utat egymáshoz, egészséges pajtási viszony fejlődik ki közöttük. Megszokják egymást. Ez ellen a kifejezés ellen erélyesen tiltakozik sok nevelő és orvos, akik különbséget tesznek szociális megszokás és szekszuális közömbösség között.⁵⁴⁾ Ez utóbbi serdülő korban, de még a későbbi fiatalság folyamán sem fejlődhetik ki a két nem között, mert hisz az a biológiai törvényeknek mondana ellen. Amit tehát a koedukációs iskolákban látunk, az szociális megszokás: közös feladatok, gondok, veszedelmek szolidaritást teremtenek a fiú- és lánytanulók között, akik így egy osztály tagjaivá lesznek és megszűnik a fiúk és lányok között különben fellépő elfogódottság köztük. Ez a lelki közeledés még teljesebbé lesz az ifjúsági mozgalom kezdeti éveiben és legnagyobb lendülete idején, amikor sok lány éppenúgy lelkesedett az új ember kialakításáért, mint a fiúk és megfelelő leánymozgalom megszervezésén gondolkozott. A diákmegmozdulások legelején például Pozsonyban, *Farkas Gyula* dr. ifjúsági regénye, „A forrongó lelkek” hatására, mintegy tíz serdülő leányka (13–14 éves) felkereste magyar tanárnőjét (polgáriban) és

⁵⁴⁾ Dr. Tuszkai Ödön id. munkája, 106. old.

megkérte őt, hogy összejöhessenek nála egy héten egyszer, olvasgathassanak, szavalgathassanak, megbeszélgethessék kérdéseiket, szóval külön emberré lehessenek. Ezek az összejövetelk tényleg igen lelkes hangulatban és figyelemreméltó szellemi nívón történtek. „Kis forrongóknak” nevezték őket. Két kis leányka ennek a csoportképződésnek folyamán határozta el, hogy folytatja tanulmányait, felvételit tesz a reálgimnáziumba, hogy így fokozottabb mértékben szolgálhassa az önállósuló szlovenszkói magyar kultúrélet ügyét. Ilyen küldetésérzettel indultak annak idején leányok is neki az életnek. Az ilyen beállítottságú leány-diákokkal azután persze több szellemi kapcsolatot találtak a fiúk is és mármár egy új női ideál körvonalai kezdtek kibontakozni. „Az új, szigorú tiszta vonalakban mi leszünk a harmónia.”⁵⁵⁾ Sajnos, a szlovenszkói magyar ifjúság önállósulási folyamatának elakadásával, a szellemi érdeklődés lanygulásával és a diákság szembeszökő nívósüllyedésével, a leányok is visszaesnek a régi társasági szerepük körébe, amit fel is panasznak diákírással. „A leányok nagyrésze csak divatbáb vagy magoló...”⁵⁶⁾ Egyidejűleg azonban megoldást is keresnek. „Egynéhány leányt kell csak komollyá tennünk, hogy aztán a leányok is bekapcsolódhassanak a mozgalmakba, hogy az a lehetetlen viszony, amely fiú és leány között fennáll, megszűnjön. Egészséges, őszinte viszonyt kell teremtenünk, amely kizárja a tartalmatlan „dumákat” és túltéve magunkat minden előítéleten, egyenrangú félként kell kezelnünk a leányokat.”⁵⁷⁾ Az újember kialakulásának gondja tehát a férfi és nő közötti viszony őszintébbé tételének előkészítésére is kiterjed és mindenkorra ki akarja küszöbölni a komoly emberekhez nem méltó flörtöt, könnyű, ostoba társasági hangot, udvarlást.

Az ifjúsági mozgalom időszaka azonban végeredményben mégis csak átmeneti jellegű a szlovenszkói magyar középiskolák életében s így a koedukáció kérdését ez az elvétel megnyilatkozó komoly szándék a fiú és leány közötti viszony helyes útra térítésére, nem veheti le a napirendről.

A szlovenszkói magyar középiskoláknak 15 éves tapasztalatuk van a koedukációra vonatkozólag. Ez a tapasztalat az olyan szigorú nyilatkozatot, hogy a „koedukációt a két nem gyerekkorában megengedhetőnek véljük, ellenben a serdülés

⁵⁵⁾ Szporni Anna: Húszévesek. Magyar Diákszemle. II. évf. 1. sz. 107.

⁵⁶⁾ Középiskolások, ahogy ők látják a helyzetüket. Losonc, 1932. Molnár Imre: Néhány szó a leánykérdésről. 22. old.

⁵⁷⁾ U. o.

jelenségeinél egyenesen tilosnak, veszedelmesnek tartjuk”,⁵⁸⁾ nem teszi indokolttá. Erkölcsi szempontból komoly kilengéseket tudtommal még a koedukáció ellenzői sem tudnak kimutatni az elmúlt tizenöt év folyamán, pedig a koedukációs jelleg inkább erősödik, mint csökken. (A leánytanulók száma rohamosan emelkedik.) Persze azért megvannak a koedukációnak a maga problémái, de ezek inkább didaktikai jellegűek. Ismeretes, az egykorú serdülő leány és fiú szellemi fejlődése nem halad párhuzamosan, lelkülete is nagy különbségeket mutat, érzékenységi foka is más s így különböző bánásmódot és tanítási tempót igényel. A koedukációs iskolák főnehézségei ezen a síkon nyilatkoznak meg. Serdülő gyerekek még nem értik meg vagy nehezen fogják fel az így különbözővé váló megítélés és kezelés mélyenfekvő pszichológiai okát és igazságtalanságot, a leányoknak való kedvezést sejteneik benne. Történik sok hiba tanári részről is és van valami a kis V-ikes kijelentésében: Ők (t. i. a tanárok) táplálják a fiúkban és leányokban azt a tudatot, hogy hisz’ nem is egyformák. Egy pillanatig se gondolják, hogy kollegák!? Hiszen ez fiú, az meg leány!”⁵⁹⁾

Olyan problémakörre tapintunk itt rá, melynek kifejtése és megvilágítása igen érdemes és fontos feladat lenne, de nem illik bele tanulmányunk keretébe. Az osztálylelkület kialakulásának, osztálytársak egymáshoz való idomulásának, a szociális megszokásnak bonyolult lelki folyamatai kapcsolódnak itt a serdülő fiú és leányvilág különben is igen összetett kérdéseivel. Kétségtelenül nagy különbséget kell tennünk nagyvárosok középiskolás ifjúsága és a vidék diákjai között. Lényeges szerepet játszik a tanár személyiségének hatása az ifjúságra, általában a tanár-diák egymásrahatás kérdése az iskolai életben. Nem szabad figyelmen kívül hagynunk szlovenszkói középiskolás viszonylatban, hogy az elejével tisztán férfitanárikarokat lassanként mindinkább vegyes tanári testületek váltják fel és hogy az egyetemről szolgálatába lépő fiatal erők között nagyon sok a tanárnő, úgy, hogy a szlovenszkói magyar középiskolák lélektanilag igen bonyolult képet nyújtanak: a tanári karokban vannak régi magyar tanárok, fiatal prágai vagy pozsonyi egyetemen végzett szlovák tanárok és tanárnők, most pedig mind nagyobb számban érkeznek a már cseh-szlovákiai egyetemeken végzett fiatal magyar erők. Ehhez számítsuk hozzá a gyakran különleges iskolai légkört: a szlovák törzsintézettel vagy párhuzamos osz-

⁵⁸⁾ Dr. Tuszka Ödön id. m. 107. old.

⁵⁹⁾ Indulás. 1. sz. Van-e kollégiális viszony fiú és leány között a középiskolában? (Egy ötödikes lánytól.)

tályokkal való állandó együttlétet (legalább is a tízpercekben), a már említett tárgy- és szellemkülönbséget, iskolai ünnepeket, akkor nyilvánvalóvá lesz előttünk, hogy a szlovenszkói magyar serdülő ifjú külön, eddig még sohasem látott magyar embertípussá növekedik: kisebbségi magyarrá. Ennek lelki arculatát igyekszünk eddigi fejtegetéseink alapján, zárófejezetünkben megrajzolni.

VII. A szlovenszkói magyar serdülő lelki arcképe.

Vajjon eddigi megfigyeléseink alapján megrajzolhatjuk-e már a szlovenszkói magyar serdülők lelki arcképét? Olyan pontos vizsgálati adatok, mint amilyenek alapján *Ballai* Károly állította össze kitűnő kis könyvében a magyar gyermek képét,⁶⁰⁾ a szlovenszkói magyar ifjúra nézve nem állnak rendelkezésünkre. Mi csak megnyilatkozásaiból, mozgalmából és célkitűzéseiből igyekeztünk kifejtetni lelkületét, de nem mérhettük le pontosan fajiségének jellemző tüneteit. Különbözik is igazán *Szvatkó* Pálnak, hogy „Szlovenszkó a legérdekesebb népi vegyületet adja. Külsőleg-belsőleg nem nagy a különbség a szlovenszkói és a magyarországi magyar között, de eleve meg kell állapítani, hogy a fajkeveredés a szlovenszkói vidéken jóval nagyobb volt a magyarországinál és az idegen kultúrbehatások erőfoka sokszorosan felülmulta az alföldi vagy a dunántúli méreteket. E tények következményei nem maradhattak el. Különösen a városokban virágzott egy módosult lelkű magyarság, a tökéletesnek nevezhető szlovenszkói városokban, amelyek évszázadokig közvetlenül német, tehát európai befolyás alatt állottak és nem ismerték a törökök ernyesztő, keleti igáját. Ősi polgári kultúra uralkodott bennük s az alföldi tanyák, falvak és kastélyok rendszerével szemben ugyanolyan zárt, demokratikus egységet jelentettek, mint Európa más vidékein is a polgárság városai. A város német volt, a vidék szlovák, ebben a milióban fejlesztette ki a maga nemzeti kultúráját a magyar. A szlovenszkói magyarság e meghatározó előzmények után a turáni magyarsággal szemben indogermán magyarságnak nevezhető, különösen az eddig egyedüli kultúrát hordozó városi polgár. Valóban, annyi benne a szláv és germán faji elem, az átvett, megemésztett és fölhasznált nyugateurópai kultúrmentális, hogy nehezen jelezhetjük egy keleti faj vignettájával. Már

⁶⁰⁾ Ballai Károly: A magyar gyermek. Eredeti mérések és lélektani adatok alapján. Bp. 1929 és 1932.

nyugateurópai típus, gondolkozásában, életmódjában egyaránt. Ez a nemzetrész a magyarság legnyugatibb ága.”⁶¹⁾ Ez a jellemzés azonban nem átfogóan igaz a szlovenszkói magyarságra, hanem csak annak nyugatszlovenszkói részére.

Csehszlovákia rendkívül érdekes néprajzi szempontból: legnyugatibb pontján mélyen belenyúlik Középeurópa szívébe, a közel kétszáz év előtti barokk-kultúra kellős közepébe, viszont keleti csücskéje, a Kárpátalja már jellegzetesen keleteurópai táj, keleteurópai emberekkel. Ugyanígy van az a szlovenszkói magyarokkal is, nem lehet róluk egyöntetű leírást adni. A nyugati városok kisebb-nagyobb magyar középosztálybeli lakosságára találó mindaz, amit *Szvatkó* Pál, alapos ismerőjük mond (maga is nagyszombati származású). De ki kell egészítenünk a képet: ott van a mátyusföldi és érsekújvári vidéki magyarság, mely földműves nép. Ott vannak a csallóköziek, szigetország lakói, akik szintén paraszt emberek ivadékai, köznemesek utódaival tarkítva. Komáromtól Párkányig dunamenti földműves és halásznépet találunk, míg a Garam-mentén, északra, palócok laknak. A lévai vagy ipolysági városi magyarság egész más lélekalkatú, mint a nyugatszlovenszkói városok polgársága és a losonciak megint más jellemző vonásokat mutatnak. A gömöri, rimaszombati és rozsnyói dzsentri-családok szintén külön szint jelentenek a szlovenszkói magyarság körében, Kassával pedig megkezdődik a keletibb magyar jelleg és a Kárpátalja magyarjai bizonyára sokkal több rokonvonalat mutatnak már a szatmári és bihari magyarokkal és így az erdélyi perifériákkal. A szlovenszkói magyarság kulturális életének kutatásakor semmiesetre sem szabad figyelmen kívül hagyni ezt a nagy különbséget, amely az ilyen hosszan elnyúló nyugatkelet vonalon természetesen lelki sokféleséget is jelent. Fontos tudományos feladat lenne ennek felfedése és megrajzolása. Mert *Szvatkó* Pál ismételt megállapításai csak a nyugatszlovenszkói magyarságra érvényesek.

Lélektanilag a sorsközösség mindenesetre kialakít bizonyos lelki összetartozást és annak nyomán összeforrást is. Így a szlovenszkói magyar ifjúságnak kétségtelenül vannak közös lelki vonásai, melyek mind élesebben rajzolódnak ki. Igen fontos mozzanat, hogy a szlovenszkói magyarságnak tulajdonképpen nincs irányító metropolisa (ami a háború előtt kizárólagos szellemi hangadásával Budapest volt). Ennek következménye, hogy az itteni magyar kultúrlelkület nem nagyvárosi, hanem népi, nemcsak az érdeklődés ilyen-

⁶¹⁾ Szvatkó Pál dr.: Az európai magyar kultúra ősforrása szlovenszkó. Budapest, 1932, A Mi Lapunk, XI. évf. 3. sz. 55. old.

irányba fordulása, hanem mindenekelőtt a kultúréletbe bele-növekedő ifjúság származása folytán. Már pedig Nagy László tudományosan megalapozott vizsgálati eredménye, az a megállapítás, „hogy a földműves foglalkozású szülők elhatározó hatással voltak a gyermekek fejlődésére, amennyiben a gyermekekben a konkrét irányú gondolkodás kifejlődését segítették elő”.⁶²⁾ Valóban a konkrétabb gondolkodást, az álmodozástól és rajongástól való mentességet ismerhetjük fel jellemző sajátságként az itt felnövekedő magyar ifjúságban. Ennek mindenesetre kedvezett a világáramlat is (Neue Sachlichkeit) és a sajátságos kisebbségi helyzet, de annyira egyöntetűen megnyilvánul ifjaink lelkében, hogy feltétlenül szerepe volt itt az erősebben talajban gyökerező származásnak és az által meghatározott első élményeknek.

Ez a talajosabb magyar ifjúság természetesen hatott a városi fiatalokra is. Azok is hovatovább levetették az „úrimódit”, egyszerűbbé lettek, nincs bennük előítélet, szerényebbek, a munkában látják az értékelés zsinormértékét.⁶³⁾ Sőt „felfelé” is néznek egyszerűbb sorból, földközelségből közjük verődött társaikra. Mert ebben a háborúutáni városi ifjúságban Európaszerte élt valami legyávulás az élet harci síkjairól. „(Apáink,) a ti íróitok írtak az apák és fiúk harcáról. Volt? Azt mondjátok. Ti tudtatok ilyen harcot harcolni. Mi nem vagyunk harcosok, mi nem vagyunk ellenfelek, mi csak tágult szemekkel, révedezve nézzük a nagy szakadékot, amelynek tulsó partján ti álltok: apám, miért dobta át engem, kisgyereket? Most, látod, nem tudsz visszahozni és az én lábam gyöngé ahhoz, hogy átugorjak és visszamenjek hozzád.”⁶⁴⁾ Tizenhétéves gyerekember írja ezt és ez a talajvesztettség, harcképtelenség tényleg él a háborúutáni középosztálybeli ifjúságban, amelyet már nem fűt apái ambíciója, társadalmi érvényesülési vágya, mely gyakran még az idősebb generációk előtt is a háborúelőtti idők hiú, értelmetlen társasjátékának látszik. Arra pedig, hogy társadalom-alkító, jövőtépítő szerepre vállalkozzék, erőtlenség az ifjúság. Így tényleg megbecsüléssel és némi hittel látja a vidék keményebbkötésű ifjúságát és szívesen eltanulja tőlük a realisabb életszemléletet.

A mai szlovenszkói ifjú, ha Pestre vetődik, csodálkozva látja, mennyivel egyszerűbb, sallangtalanabb, praktikusabb

⁶²⁾ Ballai Károly idézi az „A magyar gyermek” című könyvében, 77. old.

⁶³⁾ Szvatkó Pál: Bata-cipős magyar ifjúság. Magyar Irás, I. évf. 1. sz. 18–19. old.

⁶⁴⁾ Zagroczy: Portus Nihilis. Tárcaikk a pozsonyi Reggel egy 1928. téli hónapjában.

az ő életformája, mennyire eltűntek belőle a címek és rangok.⁶⁵⁾ Ezt nem sajnálja. De fájdalommal gondol arra, hogy mennyi kultúrintézmény hiányzik a szlovenszkói magyar életben: könyvtárak, folyóiratok, könyvkiadók, színház és keserű marad a szájaíze, amikor az erdélyi magyar kultúréletre gondolva, eszébejut, hogy Szlovenszkón a lehetőségeket is elpolitizálták. Ez annyival fájdalmasabb számára, mert a szlovenszkói magyar ifjúság nem politikai beállítottságú, nincs érzéke a pártélethez, érdeklődése kultúrpolitikai távlatok felé vonzza.⁶⁶⁾ Ezeket még kiszélesíti, hogy a szláv tudományos élet gócpontjain, cseh-szlovák egyetemeken tanul és idegen kultúrákkal szoros kapcsolatba jut. Annál fájdalmasabb számára, hogy a szlovenszkói magyar életkörben csak politikai kategóriákat talál és még a legtisztább kultúrszándékot is azonnal két veszedelem fenyegeti, vagy aktivizmusnak és így cseh-szlovákizmusnak bélyegzik, vagy pedig az államellenesség gyanújába keveredik. Szerencsétlenebb gondolat, mint a kultúréletnek politikai pártok kultúr-referátusaira bízása, nem született meg a nehezen éledező itteni magyar kultúrélet számára. Így zsenge hatásait az ellenzéki politika közvetlen légkörébe vonta és kitette a politikai élet minden szeszélyes viharcsapásának.

Ez a körülmény nagyon megnehezítette a lényegében kultúrbeállítottságú ifjúság életbenővedését Szlovenszkón. Kialakult kultúröntudatát bizonytalanná tette, hogy legégszerűsebb elgondolásai és kezdeményezései is a politikai megítélés kettős tüzebe kerültek és a legképtelenebb vádak zúdultak feléje. Ez azután egy további, már kevésbé kívánatos jellemvonást fejlesztett ki az itt felnövekedett ifjúságban: a túlzott óvatosságot, lesését annak, hogy nézeteihez és tetteihez vajjon mit szólnak a magyarság vezérei vagy a hatóság? A szókimondás nemes bátorságát, a nyílt színvallást, mely az ifjúsági mozgalmak idején olyan szimpátikussá tette a szlovenszkói magyar fiatalokat, ma már ritkábban találjuk meg. Mint majdnem mindig a nevelésben, úgy a szlovenszkói magyar felnőtteknek is sok esetben sikerült igazi énjük elrejtésére, gondolataik elhallgatására szoktatniok az ifjúságot, ami gyakran az egyéniség és az önálló világszemlélet kialakításának feladását és a gondolkozástól,

⁶⁵⁾ Hasonló jellemzést ad úgylátszik Szvatkó Pál cikke a Budapesti Hírlapban (1934 okt. 7. [?]), Lidové Noviny közlése (1934 október 9.).

⁶⁶⁾ A *Sarló*ban még legszélsőségesebb politikai állásfoglalás idején is csupa nagyvonalú kultúrtervet szőnek. Lásd: Sarló Évkönyvét.

mint kellemetlenségek kútforrásától való visszahúzódást jelenti.

„Az emberebb ember és magyarabb magyar” ideálja, ifjúsági mozgalmaink gazdag ígérete a maga elképzelt tökéletességében nem teremődött meg a szlovenszkói magyar ifjúság köréből sem. De mindenesetre az itteni magyar fiatalokban kevesebb az előítélet (akár társadalmi, akár nemzeti), konkrétabb az életlátás és égetőbb a vágy, hogy a Dunavölgy népei igazságos és építő megoldással egymásra találjanak. „A magyar történelemből csak azt szereti, ami úgy szolgálta az egész magyarság javát, hogy egyben nem volt kárára más népek sem.”⁶⁷⁾ Általában magyar érzése nem mellettverő nemzetieskedés, hanem súlyos küldetésérzet, hisz tudja, hogy kisebbségi életkörben minden legcsekélyebb erőforrás is fontos. Kultúrális beállítottságú, mert életösztöne sugallja, hogy csak kultúrépítésben bontakoztathatja ki az itteni magyarság igazi erőit és ezért nem tud szóhoz jutni, amíg a felnőttek mindent politikai szemszögből szabnak meg. Hallgat. Tényleg van „hallgató cseh-szlovákiai magyar lélek”.⁶⁸⁾ Ennek a léleknek megszólalása attól függ, vajjon kialakul-e tizenöt év mulasztása: az önálló magyar kultúrellet Szlovenszkón, melybe bekapcsolódhatik a sok lelkes ifjú szándék és munkássággá tömörülhet számos laza, kiforratlan elgondolása.

Persze a mai serdülők katasztrófális időszakban felnövekedő nemzedék. A gazdasági válság évei mélyen belerajzolódnak lelkükbe és sok sérülést okoznak.

A gyermek- és ifjúságtanulmányozás még hosszú éveken át kell, hogy lelkiismeretesen kutassa a gazdasági leromlás és az állandó politikai feszültség bénító hatását a felnövekedő ifjúságra. Ez nemcsak Középeurópára vonatkozó jelenség, hanem a nyugati országok és az Egyesült Államok ifjúságára egyaránt érvényes és kétségtelenül nagyban meghatározza a mai serdülők lelkületét úgy, hogy annak főjellemonásaként talán éppen a *nagyfokú bizonytalanság érzését* kellene megjelölnünk. Ez az érzés, mely az életterv kialakításának termékeny éveitől kezdve állandóan betölti, nyomott, sötét alaphangulatra csökkenti életkedvét. Valóban alig lehetett még kilátástalanabb jövő és érvényesülés ifjúság előtt mint ma, amikor minden életpályáról lebeszélnek azzal, hogy ott évtizedekre nincs semmi esélye. Ez a kedvezőtlen légkör az életösztön megtörhetetlen alkalmazkodó képessége folytán

⁶⁷⁾ Horváth Ferenc: Új márciusi ifjúság. Az „A Mi Lapunk”, X. évf. 3. sz.

⁶⁸⁾ Szvatkó Pál: A szlovenszkói magyar középosztály. Magyar Szemle, XXI. kötet, 1. sz. 80. old.

lassan átformálja az ifjúság lelkületét: a biztos jövő, szolid, megalapozott életpálya ideálja helyett – polgári rendezettség – valamiféle „csavargó”-szellem alakul majd ki benne, mely lehetővé teszi az életet, munkát, teremtést, jókedvet akkor is, ha még nem tudom, hol fogom lehajtani fejemet és lesz-e betevő falatom. Több élelmességre és nagyobb kezdeményező képességre kerül így a sor: mozgékonyásra a polgári „sédentaire” életmód helyett.

Kétségtelenül ennek az Európaszerte ismert jelenségnek ma nagyobb a hatása a szlovenszkói magyar serdülő ifjúság lelki alakulására, mint sajátos kisebbségi helyzetének, mely éppen az általános gazdasági válság folytán csak korlátozva érvényesítheti befolyását. Kisebbségi helyzete követeli meg, hogy nagyobb felkészültség és főleg nyelvismerete legyen, ha sikeresen meg akarja állni helyét. A szlovák nyelv elsajátítása, az idegen nyelvű egyetemeken való sikeres tanulmány fokozott szellemi erőfeszítést és szorgalmat kívánnak meg tőle úgy, hogy ebben is merülnek ki energiái. Ezért mind kevesebbet nyilatkozik meg kifelé.

Szlovenszkóisága azonban hova-tovább az együvé-tartozás és sorsközösség melegében határozott érzésvilágot forraszt össze lelkében. Akármennyire más magyar legyen a pozsonyi és a beregszászi, él bennük már természetszerűen minden szlovenszkói magyar élet- és kultúrmegnyilatkozásnak szeretete, számontartása és akarása, ami persze nem jelent elzárkózást az egyetemes magyar kultúrértékek és úttörések elől. Különösen az erdélyi irodalom könyvelhet el fokozódó érdeklődést ifjúságunk lelkében, ami nem kismértékben azzal is magyarázható, hogy nagyszerű értékei útmutatást és példaadást is jelentenek, hogy kisebbségi életformában is lehet önálló, virágzó kultúréletet teremteni. Ha tisztában is vannak az erdélyi szellemiség gyökeresebb voltával.

Itteni ifjúságunk lelkületének kialakulásánál nem szabad figyelmen kívül hagynunk az utóbbi években mind élelkebb szellemi életet jelentő és gazdagon kibontakozó modern szlovák irodalom hatását sem. A nyelvtanulás, mint életkövetelmény magával hozza, hogy a felnövekedő magyar ifjúság mind gyakrabban nyúl szlovák könyvek, főleg regények után és természetesen, inkább a fiatalok műveit választja. A modern szlovák regényirodalom pedig a falu életének ábrázolásában és a dolgozó nép kérdéseinek felvetésében határozottan külön értékelést igényel. A fiatal szlovák írók nagy része falusi származású, valóban Hegyország népe⁶⁹⁾ és így

⁶⁹⁾ Darvas János: Hegyország hangjai. Szlovák versfordítások. Kazinczy könyvkiadó, Pozsony, 1934.

szellemi pályáján is ezer szállal – a kitörölhetetlen gyermekkori élményeken át – kötve marad a röghöz és kérgeskezű munkásaihoz. Ez az irodalmi hatás is elmélyíti a fentebb említett konkrétabb és szociálisabb életszemléletet, mely egyetemesen jellemzi a szlovenszkói magyar ifjúságot.

Tizenötéstartendős fejlődés éppencsak megmutathatja azokat az erővonalakat, melyeknek egymásrahatásában formálódik egy-egy nemzedék lelkülete úgy, hogy nehéz lenne a szlovenszkói serdülő lelkületét élesen kirajzolni. Szlovenszkóisága kétágú fejlődést jelent számára:

1. küldetést, hogy az ittélő magyarság szellemi életének őre legyen és azt az emberiség haladásának és tökéletesedésének vonalán tartsa meg,

2. állandó szellemi érintkezést a szlovák és cseh nemzettel és kultúrkörökkel, ami természetesen lelkületében lassan hidat ver két egymást még meg nem értő világ között.

Szlovenszkóiságának e kétirányú fejlődésvonala mellett az itteni magyar serdülő benne él egyéb, részben életkorának megfelelő, részben a mai világhelyzetből adódó erőhálózatban, mely bonyolulttá teszi lelki kibontakozásának folyamatát. A nyugat-kelet vonalon teljesedő ifjúsága, a szláv és germán nagy nemzettömegek között tudatosodó saját nemzetisége, az erkölcsi, gazdasági és társadalmi válság, mely egész Európa szellemi légkörét feszültté teszi, mind olyan körülmények, melynek döntő hatással lesznek serdülőink lelki képének végleges kialakulására. Ezek szabják meg jövő hivatáskörét is.

De ha *pozitív* szerepet akar betölteni, *negatív* szemlélődés helyett (ami ifjúságnak nem felel meg) a szlovenszkóiságából adódó kétirányú küldetését kell vállalnia és ezzel megteremtenie a Dunavölgyében az egészségesebb jövő előfeltételeit. E lényegében kultúrpolitikai szerepet lélektani szükségyszerűség: a szlovenszkói magyar serdülők fejlődési iránya alakította ki. Lélektani vizsgálódásunknak itt meg is kell állnia. E történelmi szerep esélyeit mérlegelni, társadalmi, politikai és szellemi föltételeit megvilágítani és nehézségeit, veszedelmeit számba venni, nem lehet a mi feladatunk. Ugyis rendkívüli sors, a szlovenszkói magyar lélek-búváré; általában a modern pszichológusé, különösen, ha társadalmi összefüggéseiben igyekszik felfedni egyének fejlődését. Fejtegetései látszólag állandóan a politika határterületén mozognak és persze fenyeget is a veszedelem, hogy egyik-másik megállapítását ilyen vonatkozásban használják is ki. Ami persze nem mentesít az igazmondás és helyzet-megállapítás lélektani kötelessége alól.

Feladatunkat még nehezebbé tette az ilyen fajta tanulmány újszerűsége és közvetlen kapcsolata az alakuló élettal. Mert elmondhatjuk Szerb Antallal, ha más területen dolgoztunk is: „A régi, a lelki életet apró elemekre bontó pszichológia még annyira gyermekkorát éli, hogy segédtudományul csak okkal-móddal használható. Az irodalom történetírója ezen a területen magára van hagyatva és amit adhat, csak kísérlet egy új tudomány felé, ami a lelki struktúrák történelmi változásainak a tanát fogja adni és talán lélektörténetnek fogják nevezni, ha már lesz ilyen.”⁷⁰⁾ A lélektörténetnek egy ilyen fejezetét kíséreltük itt vázolni az élményközelség feszültségében, bevezetésképpen ahhoz a továbbra is esedékes tanulmányhoz, mely a szlovenszkói magyar szellemi élet egész területét lesz majd hivatva megvilágítani.

⁷⁰⁾ Szerb Antal: Magyar irodalomtörténet. Kolozsvár. Erdélyi Szépmíves Céh kiadása, 1934. I. kötet, 14. old.